

B 162422

Az Unitárius Teológiai Akadémia szervezete, szabályai és fejlődésének története.

A szabályzatot az E. Főtanács jóváhagyta 42—1915. szám alatt.

A történetet írta: Dr. Boros György.

Kolozsvár,
Egyesült Könyvnyomda Részvénytársaság.
1916.

§ 162422

Az Unitárius Teológiai Akadémia szervezete, szabályai és fejlődésének története.

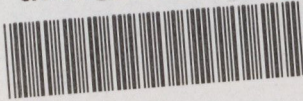
A szabályzatot az E. Főtanács jóváhagyta 42—1915. szám alatt.

A történetet írta: Dr. Boros György.

Kolozsvár,
Egyesült Könyvnyomda Részvénytársaság.
1916.

JATE Egyetemi Könyvtár

J000127894

B162422

Az Unitárius Teológiai Akadémia Szervezete és Szabályai.

I. Szakasz.

Szervezet.

1. §. Cim: Unitárius Teológiai Akadémia.

2. §. Az akadémia célja a teológiai tudományok mívelése és közlése, a gyakorlati és tudományos lelkesképzés.

3. §. Az Akadémia fenntartója a Magyarországi Unitárius Egyház. Főhatósági jogát

- a) az Egyházi Képviselő Tanács,
- b) a püspök útján gyakorolja.

4. §. Az Akadémia hatóságai:

- a) Az igazgatóság.
- b) A dékán
- c) A tanári testület.
- d) A vizsgáló bizottság.

a) Az igazgatóság.

5. §. Az igazgatóság elnöke az Akadémia felügyelő gondnoka; ha akadályozva van, a jelenlevő legidősebb tanár. Előadója: a dékán; jegyzője: a tanárok egyike, kit évről-évre az igazgatóság választ. Tagjai: a rendes tanárok (tanügyben az óraadó tanárok is) és a kollégiumi igazgató.

6. §. Az igazgatóság a szükségnek megfelelően tartja gyűléseit. A gyűléseket az elnök hívja össze.

7. §. Az igazgatóság az Akadémia szervezeti, tanügyi, internátusi és fegyelmi ügyeiben intézkedik, az

E. K. Tanácshoz a szükséges előterjesztéseket és javaslatokat megteszi Konviktusi ügyekben a kollégium igazgatóságával a vonatkozó szabályok értelmében eljár. A hallgatók felvétele, internátusi és konviktusi kedvezményének megadása, vagy elvétele ügyében az E. K. Tanácshoz javaslatot tesz.

8. §. Javaslatot tesz rendes tanár választására és óraadó tanárok alkalmazására, ezek illetményének vagy javadalmazásának megállapítására. Javaslatot tesz külföldi akadémiákra való jelölésre. A kijelöltektől beveszi a megkívánt vizsgálatot, írásbeli fogadalmat s végzett tanulmányaikról a jelentést. A fogadalmat felterjeszti megőrzésre az E. K. Tanácshoz. A külföldön tanulók vizsgálatainak és végzett tanulmányainak eredményét bejelenti az E. K. Tanácsnak. Előkészíti a Vizsgálóbizottságnak az alap-, szak- és különbözeti vizsgálatokat. Javaslatot és előterjesztést tesz minden olyan ügyben, mely az Akadémiát érdekli vagy a főhatóságtól hozzá utaltatik.

9. §. Évről-évre előkészíti a tantárgyak beosztását és ellenőrzi az órarend megállapítását és megtar'ását. Ha a tanárok helyettesítésének szüksége torog fenn, egy hónapi időre saját hatáskörében intézkedik, tovább terjedő időre előterjesztést és javaslatot tesz az E. K. Tanácsnak.

10. §. Elkészíti az Akadémia évi költségvetését s a főhatóság által jóváhagyott költségvetés keretében utalványoz.

11. §. Felügyeletet gyakorol a teológiai tanári szakkönyvtár kezelésére, melylyel évről-évre egy tanárt bíz meg. Gondoskodik a szükséges könyvek, folyóiratok és lapok megszerzéséről.

12. §. Jelentések alapján számba veszi, ellenőrzi a hallgatók erkölcsi és tanügyi állapotát s biráskodik minden olyan fegyelmi ügyben, mely a hallgatók erkölcsi magaviseletére, intézeti szabályok megtartására vonatkozik. Az akadémiai hallgatók fegyelmi ügyeiben, mint

másodfoku hatóság ítél. Minden olyan esetben, mely valamely hallgatónak az Akadémiáról eltávolítását (kivételét) vonhatja maga után, — megokolt előterjesztést, illetőleg javaslatot tesz az E. K. Tanácshoz, mint harmadfokú hatósághoz.

b) A dékán.

13. §. A dékán az Akadémia igazgatója. Vagyoni ügyek kivételével képviselője; a tanulmányi és fegyelmi ügyeknek vezetője és közvetlen ellenőrzője; az internátusnak és az összes akadémiai helyiségeknek felügyelője; az internátusi és konviktusi s általában az akadémiai szabályok pontos megtartásának ellenőrzője; az Akadémia közigazgatási összes ügyvitelének kezelője és intézője.

14. §. A dékáni tisztet négy évenként az E. Főtanács tölti be választás útján.

15. §. A dékán az igazgatósági üléseknek előadója, a határozatoknak végrehajtója. Kezeli az Akadémia levéltárát, szerkeszti és sajtó alá rendezi az évi értesítőt. Előkészíti az igazgatóság részére az évi költségvetést és a jóváhagyott költségvetés keretében 20 K-ig utalványoz.

16. §. A kollégiumi épületnek teológiai célokra szolgáló helyiségeiről, butorzatáról és más felszerelési tárgyairól, valamint az intézet rendjéről felelős s az ezekre vonatkozó szabályokat végrehajtja.

17. §. A hallgatóknak a dolgozó és hálószobákban való elhelyezéséről gondoskodik. Kiadja a hallgatók hivatalos okmányait és leckekönyveit, vezeti róluk az anyakönyveket, a vizsgálatokról és kollokviumokról az osztályzati törzskönyvet. Az indexek alapján számbaveszi, ellenőrzi a tanév elején, hogy kivették-e a hallgatók a kötelező tárgyakat az Akadémián és a Ferencz József kir. tud. Egyetemen, félévek végén pedig, hogy elvégezték-e szabályos időben a kötelező kollokviumokat? Mind erről jelentést tesz az Igazgatóságnak. A teológiai tanfolyamot elvégzett hallgatók részére a végbizonyítványt az indexben kiállítja.

18. §. Ellenőrzi az internátusi hallgatók kimaradását. Elbirálása szerint engedélyt adhat egyeseknek a szabályszerű időn túl kimaradásra; betegség vagy más elháríthatatlan fontos akadály alapján az előadásoknak látogatása alól 14 napig felmenthet, de ezentul terjedő időre szabadságot csak az Igazgatóság adhat.

19. §. A hallgatók fegyelmi ügyeiben elsőfokon ítél.

20. §. Legátusokat küld ki az egyházközségekbe. Ajánlólevelekkel ellátja s az illetőknek legátióban végzett munkálkodását és magaviseletét figyelemmel kíséri. Ha a hallgatók nem láthatnák el mindenik legátiót: a főgimnáziumi igazgató ajánlatára, a kolozsvári és székykereszturi főgimnázium VII. és VIII. osztályos tanulói közül küld ki legátusokat.

21. §. Gondoskodik arról, hogy a hallgatók a kolozsvári főgimnázium vasárnapi iskolájában a tanítást a vallástanár felügyelete alatt rendesen végezzék. Szorgalmi idő alatt kirendeli a hallgatókat, hogy a kolozsvári templomban hétköznapokon a reggeli, esetleg délutáni, és vasárnapokon a délutáni istentiszteleteken a lelkészi teendőket végezzék és felügyel, hogy e kötelességeiket híven teljesítsék.

22. §. A III. vagy IV. éves hallgatók közül évenként vagy félévenként egyet felügyelőnek kinevez a teológusok internátusába.

c) A tanári testület.

23. §. Az akadémiai tanári testület rendes-, magán- és óraadó tanárokból áll.

24. §. Rendes tanárok azok, akiket az Egyházi Főtanács ilyenekké az igazgatóság javaslatára, az E. K. Tanács előterjesztése alapján meghív, vagy pályázat útján megválaszt. Rendes tanárrá csak az választható, aki teológiai tanári képesítő vizsgálatának letévése után legalább két évig egyházi vagy képesítésének megfelelő foglalkozást folytatott.

25. §. Az akadémiai rendes tanári állások tanszakai szerint:

- a) Rendszeres teológiai,
- b) Ó-szövetségi teológiai,
- c) Új-szövetségi teológiai,
- d) Egyháztörténeti és jogi,
- e) Gyakorlati teológiai,
- f) Bölcsészeti és neveléstudományi.

A bölcsészetet és neveléstudományt, a vallástörténet és vallásbölcsészet kivételével — a növendékek a kolozsvári Ferencz József kir. tud. egyetemen hallgatják, amig az egyházi főhatóság másképen intézkedik.

26. §. A rendes tanárok mindennemű javadalmazását az Egyházi Főtanács állapítja meg, az óraadókét az E. K. Tanács.

27. §. A rendes tanár szolgálati ideje 35 év.

28. §. A rendes tanár köteles hetenkint legkevesebb 10 órai előadást tartani. A tanárok kötelesek előadásukat pontosan megtartani, a hallgatók neveléséről és oktatásáról gondoskodni, tőlük a kijelölt időben a kollokviumokat bevenni s az előadások látogatását és a kollokviumok eredményét az indexben a saját nevük aláírásával igazolni.

29. §. Kötelesek az igazgatósági gyűléseken résztvenni, a reájuk bizottakban pontosan eljárni, a hallgatókra vonatkozó észrevételeikről, megfigyeléseikről jelentést tenni.

30. §. A tanártestület joga és kötelessége az alap-, szak-, különbözeti-, középiskolai vallástanár-, és a teológiai tanárképesítő vizsgálatok írásbeli dolgozatainak tárgyairól és megbirálásáról gondoskodni. A 59. §., 103. §., 104. §.-ban megjelölt díjak a vizsgáztató tanárokat illetik.

31. §. A tanártestület joga és kötelessége tanügyi és fegyelmi kérdésekben, az igazgatóság, valamint a felsőbb hatóságok által, hozzá utalt ügyekben javaslatokat tenni és adni.

32. §. A rendes tanárok a kolozsvári kollégium igazgatóságának tagjai.

33. §. Óraadó tanárok azok, akik valamely speciá-

lis tárgyból mint szakemberek alkalmaztatnak. Alkalmaztatásuk csak egy évre terjed.

34. §. Az akadémiai rendes tanár, és alkalmaztatásuk ideje alatt a magántanárok és az óraadó tanárok is, fegyelmi tekintetben az unitárius egyház vonatkozó törvényei alá tartoznak.

d) **A vizsgáló-bizottság.**

35. §. A vizsgáló bizottság elnöke a püspök, kit akadályoztatása esetében az egyházi főjegyző helyettesít.

Jegyzője: a dékán.

Tagjai: az Akadémia felügyelő gondnoka, a rendes tanárok, az Egyházi Képviselő Tanács három kiküldöttje, középiskolai vallástanári vizsgálatnál a kollégium igazgatója.

36. §. A vizsgáló bizottság feladata: az alap, lelkészképesítő és különbözeti vizsgálatok, továbbá a középiskolai vallástanári és teológiai tanárképesítő vizsgálatok megtartása; a lelkészségre, középiskolai vallástanításra, teológiai tanárságra jogosító oklevelek kiadása.

37. §. A vizsgáló bizottság gyűléseit rendszeresen minden év június havában tartja, rendkívülieg pedig mindannyiszor, valahányszor a szükség kívánja. A gyűlést az elnök hívja össze. Érvényes határozatok hozására jogosult, ha az elnökön kívül legalább 3 tag jelen van. Minden gyűlésről jegyzőkönyvet vezet, melyet az elnök és a jegyző irnak alá. A jegyzőkönyvet a dékán kezeli és őrzi.

38. §. Az alapvizsgálatról a bizonyítványt az elnök és dékán írják alá. A lelkészképesítő és különbözeti, továbbá a középiskolai vallástanárságra és teológiai tanárságra jogosító okleveleket az elnök és a vizsgáló bizottság jelenlevő tagjai írják alá. A bizonyítványok és oklevelek a Teológiai Akadémia pecsétjével látandók el. A vizsgáló bizottság az alap, lelkészképesítő és különbözeti, valamint a középiskolai vallástanári és teológiai tanárképesítő vizsgálatok eredményéről az E. K. Tanácsnak jelentést tesz.

II. szakasz.

Az Akadémia tanulmányi rendje.

39. §. Az akadémiai tanfolyam 4 évből, vagyis 8 félévből áll. Az első félév kezdődik szeptember elején a tanév ünnepélyes megnyitásával, tart bezárólag január 21-ig: a második félév kezdődik február 1-én, tart június végéig.

40. §. Az Akadémián előadandó tárgyak szakcsoportonként a következők:

a) Rendszeres teológiai szakcsoport.

1. Keresztény hittan.
2. Keresztény erkölcstan.
3. Hitvallások történelme.
4. Symbolika teologia.
5. Teológiai tudományok enciklopédiája.

A fenti tárgyak valamelyikéből minden évben legalább egy szeminárium.

b) Ószövetségi szakcsoport.

1. Ó-szövetségi bibliabevezetés és kánontörténelem.
2. Izrael történelme és bibliai régiségtan.
3. Ó-szövetségi bibliai teologia.
4. Héber nyelvtan.
5. Ó szövetségi írásmagyarázat.

A fenti tárgyak valamelyikéből minden évben legalább egy szeminárium.

c) Újszövetségi szakcsoport.

1. Újszövetségi bibliabevezetés és kánontörténelem.
2. Újszövetségi bibliai teologia.
3. Bibliai görögnyelv.
4. Újszövetségi írásmagyarázat.
5. Jézus élete és tanításai.

A fenti tárgyak valamelyikéből minden évben legalább egy szeminárium.

d) Történelmi és jogi szakcsoport.

1. Egyetemes keresztény egyháztörténelem.
2. Unitárius egyháztörténelem.
3. Egyetemes egyházjog.
4. Unitárius egyházjog.

Az 1–3 pont alatti tárgyak valamelyikéből minden évben legalább egy szeminárium.

e) Gyakorlati teológiai szakcsoport.

1. Egyházi szónoklattan.
2. Lelkipásztori gondozás.
3. Egyházszertartástan.
4. A vallástanítás története és módszere.
5. Szónoklati gyakorlatok.
6. Gyakorlati bibliamagyarázat.

f) Bölcsészeti és neveléstudományi szakcsoport.

1. Bölcsészettörténelem.
2. Logika.
3. Lélektan.
4. Nevelés-tudomány.
5. Vallástörténet és vallásbölcsészet.
6. Összehasonlító vallástan.

A fenti tárgyak valamelyikéből minden évben legalább egy szeminárium.

g) Melléktárgyak.

1. Angolnyelv.
2. Németnyelv.
3. Francianyelv.
4. Általános jogi ismeretek.
5. Magyar közjog.
6. Pénzügyi jog (adó és illetékszabályok).
7. Nemzetgazdaságtan.
8. Társadalom-tudomány.
9. Mezőgazdaságtan (méhészet és kertészet).
10. Egészségtan.

11. Testgyakorlat.

12. Egyházi ének és orgonázás.

41. §. Az I—II. éves hallgatók kötelesek a kolozvári m. kir. Ferencz József tudomány-egyetemre beiratkozni és ott mind az I., mind a II. félévben a bölcsészet, nyelv és történettudományi karnál legalább 10 órát venni a dékán által kijelölt filozófiai és paedagogiai előadásokból. Ugyane feltételek mellett a III—IV. évesek is beiratkozhatnak, ha az igazgatóságtól erre engedélyt kapnak, amit írásban kell kérni a tanév elején. Félévenként tiz rendes óra hallgatása alapján, a vallás és közokt. kormány intézkedése szerint, a hallgatók jogosítva vannak a négy év (8 félév) hallgatása után bölcsészet-doktori vizsgálatra jelentkezni.

42. §. A teológiai tárgyak beosztása:

Az I—II. éveseknek.

A) a teológiai akadémián.

1. Ó-szövetségi bibliabevezetés és kánontörténelem.
2. Új-szövetségi bibliabevezetés és kánontörténelem.
3. Ó-szövetségi bibliamagyarázat.
4. Ó-szövetségi bibliateologia.
5. Új-szövetségi bibliateologia.
6. Izrael történelme és bibliai régiségtan.
7. Jézus élete.
8. Egyetemes keresztény egyháztörténelem.
9. Hébernyelvtan.
10. Bibliai görögnyelv.
11. Szónoklattan.
12. Szónoklati gyakorlatok.
13. Angol nyelv.
14. Egyházi ének és orgonázás.
15. Testgyakorlat.
16. Szemináriumok.
17. Társadalomtudomány.
18. Németnyelvtan.
19. Francianyelvtan.

B) a kir. tud. egyetemen.

1. Bölcsészettörténelem.
2. Logika.
3. Lélektan.
4. Neveléstudomány.

A III—IV. éveseknek.

A) a teológiai akadémián.

1. Hittan.
2. Keresztény erkölcsstan.
3. Hitvallások történelme.
4. Unitárius egyháztörténelem.
5. Újszövetségi bibliamagyarázat.
6. Vallástörténet és vallásbölcsészet.
7. Összehasonlító vallástan.
8. Unitárius egyházjog. Egyetemes egyházjog.
9. Az unitárius egyház közigazgatása.
10. A vallástanítás története és módszere.
11. Symbolika teologia.
12. Egyházzsertartástan.
13. Lelkipásztorkodás.
14. Gyakorlati bibliamagyarázat.
15. Teológiai tudományok enciklopédiája
16. Magyar közjog.
17. Szónoklati gyakorlat.
18. Angol nyelvten.
19. Egészségtan.
20. Egyházi ének és orgonázás.
21. Nemzetgazdaságtan.
22. Mezőgazdaságtan.
23. Testgyakorlat.
24. Szemináriumok.
25. Társadalom-tudomány.
26. Általános jogi ismeretek. Pénzügyi jog.
27. Németnyelvtan.
28. Francianyelvtan.
43. §. A tantárgyakat félévönként az igazgatóság

jelöli ki. A kijelölt tárgyak előadásait mind a teológiai akadémián, mind a Ferencz Jozsef kir. tud. egyetemen mindenik rendes tanuló köteles hallgatni.

A melléktárgyak tanításáról óraadók útján gondoskodik az igazgatóság. A mezőgazdaságtani ismeretekből szakintézetekben, alkalmi előadások és gyakorlatok útján nyerne a növendékek oktatást.

III. szakasz.

Az akadémia rendtartása.

a) Felvétel.

44. §. Az akadémiára az igazgatóság ép és egészséges szervezetű oly ifjakat vesz fel rendes hallgatóknak, akik a gimnáziumban érettségi vizsgálatot tettek s ezt szabályszerű bizonyítvánnyal igazolják.

45. §. Az akadémia új hallgatói belépéskor kötelesek az intézeti orvossal magukat megvizsgáltatni és igazoltatni, hogy ép és egészséges szervezetűek, beszélő teñetségük a lelkészi pályára megfelelő.

46. §. Az akadémiára telvételért, (valamint internátusi és konviktusi kedvezményért) írásban kell folyamodni az igazgatósághoz minden év július 15-ike előtt. A folyamodáshoz csatolandó az érettségi bizonyítvány eredeti példánya és szülői nyilatkozat, melyben a szülő (vagy gyám) kijelenti, hogy a fia az ő tudtával és beleegyezésével lép a lelkészi pályára s kötelezi magát, hogy abban az esetben, ha fia a lelkészi pályára készülést félbeszakítja vagy arra bármiféle oknál fogva alkalmatlan lesz, az igazgatóság által megállapítandó záros határidő alatt, az egyház közpénztárába, fiáért az egyházi főhatóság által egyetemi díjak címén kiúttalt és kifizetett díjakat visszafizeti. E célra használható nyilatkozat szövege a dékánál kapható. E nyilatkozat sajátkezű aláírását köteles a szülő illetékes lelkészével igazoltatni, ami a nyilatkozatnak a lelkész névaláírásával

és hivatalos pecsétjével való ellátásával történik. E nyilatkozatot és az érettségi bizonyítványt a dékán őrzi mindaddig, amíg az illető az intézettel szemben minden kötelezettségének eleget tesz.

47. §. Akik nem abban a polgári évben jelentkeztek felvételre és beiratásra, melyben érettségi vizsgálatot tettek, a fentebbi pontban jelzett okmányok és késedelmük megokolása és igazolása mellett kötelesek hivatalos bizonyítvánnyal igazolni azt, hogy a közbeeső idő alatt mivel foglalkoztak és milyen magaviseletet tanusítottak.

48. §. Ha olyan ifjak folyamodnak a Teológiai Akadémiára rendes hallgatónak felvételért, akik megelőzően valamelyik hazai vagy külföldi protestáns teológiának, vagy róm. kath. papnöveldének (szemináriumnak, lyceumnak) voltak rendes hallgatói, azokat addigi tanulmányaik és magaviseletük elbírálása alapján az igazgatóság javaslatára csak az E. K. Tanács veheti fel megfelelő évfolyamra, kijelölvén részükre a különbözeti kötelező előadások hallgatását, kollokviumok elvégzését és a leteendő vizsgálatok minőségét.

49. §. Ha olyan egyén jelentkezik rendes hallgatónak felvételért, aki valamely hazai vagy külföldi protestáns teológián vagy róm. kath. papnöveldeben (szeminárium, liceum) teológiai tanulmányait elvégezte, lelkészképesítő szakvizsgálatot is tett, az ilyent is addigi tanulmányainak, magaviseletének és életkorának elbírálása alapján az igazgatóság javaslatára csak az E. K. Tanács veheti fel rendes hallgatónak, kijelölvén részére a különbözeti kötelező előadások hallgatását, kollokviumok elvégzését, valamint a leteendő vizsgálatok minőségét. Az ilyen, ha engedélyt nyer is szakvizsgálatra bocsátás iránt, legkevesebb 2 félévet az intézetben rendes hallgató gyanánt a kijelölendő előadásokból hallgatni köteles.

50. §. A régi hallgatók fölvetelért a kijelölt idő alatt kötelesek írásban folyamodni.

51. §. Akik az Akadémiának az I. félévben nem voltak hallgatói, a II. félévre nem vehetők fel. A II. fél-

évre a dékán veszi fel a hallgatókat. Felvételért köteles mindenki személyesen jelentkezni a dékánnál és indexét a kijelölt időben neki bemutatni. Aki a jelentkezést a kijelölt időben elmulasztja, nem tekintetik az intézet tagjának, internátusi és konviktusi kedvezményt nem élvezhet. Akinek valamely félévről nincsen szabályszerűen lezárt indexe a következő félévre nem vehető fel.

52. §. Az Akadémiára csakis rendes tagok vétetnek fel, kik felvételükről indexet kapnak. A Teológiai Akadémia rendes hallgatói egy és ugyanazon időben más főiskolának, tanéveik érvényes beszámításával, rendes hallgatói nem lehetnek. Oly egyéneknek, kik egyetemi 8 félévi tanulmányaik elvégzése után lesznek az intézet rendes hallgatói, az E. K. Tanács indokolt előterjesztés alapján 2—4 félévet tanulmányi idejükbe beszámíthat.

Ha azonban egyes egyetemi hallgatók s esetleg mások is, valamely teológiai tantárgyból ismereteiket bővíteni szándékoznak s eziránt szabályszerű időben írásban az igazgatósághoz folyamodnak, egyes előre megjelölt tantárgyak hallgatására, kivételesen, rendkívüli hallgatóknak felvehetőek. A rendkívüli hallgatóknak megfelelő index adatik, melybe a fölvétel és a hallgatott tantárgy bejegyeztetik. Kollokválni nem kötelesek, de ha erre az illető tanárnál rendes időben jelentkeznek, a tanár kollokváltatni köteles. Alap- és szakvizsgálatra rendkívüli hallgató nem bocsátható.

53. A rendes hallgatók tandíjat nem fizetnek, a rendkívüli hallgató fizet minden egyes óráért félévenként 3 K-t.

54. §. Magántanulásra kivételesen engedélyt az Igazgatóság meghallgatásával az E. K. Tanács adhat.

55. §. Az I. II. éves hallgatók az egyetemi díjak kifizetéséért folyamodhatnak az E. K. Tanácshoz. Azok a III. IV. évesek is, akik legalább jó eredménnyel tettek alapvizsgát s céljuk doktori vizsgát tenni, az egyetemi díjak kifizetését kérhetik. Amennyiben érettük az egyetemi díjakat az egyház kifizeti, kötelesek tanulmányaik

elvégezése után négy év alatt bölcsészet doktori vizsgát tenni, ellenesetben a III. IV. évfolyamon érettük fizetett egyetemi díjakat tartoznak visszafizetni.

56. § Az illetékes hatóságok a 48. 49. §. alapján felvett hallgatókra vonatkozó intézkedésüket, határozataikat sem szóban, sem írásban megkölni nem tartoznak.

b) Tanulmányi rend.

57. §. A hallgatók kötelesek félév elején indexeikbe a hallgatandó tárgyakat bejegyezni és indexeiket a tanárokkal aláíratni. Aláíratásra köteles mindenki személyesen jelentkezni a tanároknál az általuk kijelölt helyen és időben. A jelentkezések után a leckekönyvet a dékánhoz be kell adni. A hallgatók kötelesek az előadásokra pontosan eljárni és tanulmányaikat a tanárok utasítása szerint szorgalommal végezni. Aki előadáson nem jelenik meg, köteles igazolni elmaradását az illető tanár előtt. Ha a tanár az igazolást nem találja kielégítőnek, vagy ha a hallgató az igazolást elmulasztja, a tanár figyelmezteti őt a pontosságra. Ha valamely hallgató egynél több előadásról, vagy figyelmeztetés után csak egy előadásról is elfogadható ok nélkül elmarad, a tanár megint. E megintést követő mulasztásról a tanár a dékánt értesíti, ki a hallgatót a maga részéről is az előadások pontos látogatására hívja fel és figyelmezteti a további igazolatlan mulasztás következményére.

Aki a dékán intése után marad el az előadásokról, azt az igazgatóság inti meg s ha ezt követőleg csak egy előadást is elmulaszt, az igazgatóság maga elé idézi, kihallgatja s a kihallgatás eredményéhez képest intézkedik, esetleg a hallgatót záros határidő kitűzése mellett az intézetből való önkéntes kilépésre hívja fel. Ha e felhívásnak eredménye nem lenne, az igazgatóság sürgős előterjesztést tesz az E. K. Tanácshoz az illetőnek az intézetből kiutasítása és kitiltása iránt.

58. §. Ha a tanárok félév közben kollokviumot

tűznek ki, vagy szemináriumi dolgozatot kívánnak készíttetni és a hallgatók a jelölt időben nem felelnek meg a kívánalomnak, félévi záró kollokviumra nem bocsáttatnak, lecke-könyvük nem hitelesítették s a következő félévre nem iratkozhatnak be. A záró kollokviumra bocsátás megtiltását az illető szaktanár előterjesztése alapján az igazgatóság mondja ki. E határozatot a dékán az illető tárgy után a lecke-könyvbe bejegyzi.

Ha valamelyik hallgató kötelességei elhanyagolása miatt megrovást vagy félévi kollokviumon nem kielégítő érdemjegyet kap, a következő félévben sem konviktusi, sem internátusi segélyben nem részesül.

59. §. A félév végére az igazgatóság a kollokviumok idejét kitűzi. A kitűzött idő alatt mindenik hallgató köteles szaktanáránál kollokviumra jelentkezni és kollokválni. Időhaladékat, figyelmet érdemlő okok alapján, a hallgató folyamodására, csakis az igazgatóság adhat. Az elhalasztott kollokviumok aszerint, amint az igazgatóság a folyamodásban felhozott okok alapján megállapítja, díjtalanul vagy díj ellenében vehetők be, a dékántól nyert igazolvány felmutatása után. A díjas kollokviumokért 20 korona fizetendő a dékán kezéhez. A lefizetés előtt kollokvium be nem vehető. A kollokválás eredményét a tanár a lecke-könyvbe bevezeti és aláírásával igazolja. A kollokvium eredményének jelzésére használt jegyek: 1: jeles, 2: jó, 3: elégséges, 4: nem kielégítő. Az előadások látogatásában tanúsított szorgalom minősítésére a következő jegyek használhatók: 1: igen szorgalmas, 2: szorgalmas, 3: kielégítő, 4: nem kielégítő.

60. §. Mindenik hallgató köteles a kollokviumok határidejét követő napon lecke-könyvét, az osztályzati könyvbe bevezetésre és hitelesítésre a dékánnak bemutatni.

61. §. Aki kollokvium alkalmával egy vagy két tárgyból nem kielégítő érdemjegyet kap, a következő második hónapban javító kollokviumra bocsáttatik. Javító kollokvium csak egyszer engedélyezhető.

62. §. Ha valamelyik hallgató az évfolyamon több

tárgyból nem kielégítő érdemjegyet kap, az egész évfolyamot ismételni köteles. Ismétlés csak egy ízben engedélyezhető.

63. §. Az I. és II. éves hallgatók, akár részesülnek egyetemi tandíjak kifizetésének kedvezményében, akár nem, kötelesek az egyetemen hallgatott tantárgyakból félévenként rendes időben kollokválni és indexüket a dékánnak bemutatni. Aki 4 féléven át, félévenként egy paedagógiai és egy filozófiai főtárgyból sikerrel nem kollokvál, alapvizsgálatra nem bocsátható s köteles arról a félévről, melyben kollokviumát nem végezte az érette fizetett egyetemi tandíjat visszatéríteni.

c) Internátus és konviktus.

64. §. Az Akadémia rendes hallgatói a tanfolyam ideje alatt az unitárius kollégiumban a számukra kijelölt épületrészben laknak, melynek fűtéséről, világításáról és tisztításáról az Akadémia gondoskodik.

65. §. A 48. és 49. §. alapján felvett hallgatóknak életkoruk és addig folytatott életmódjuk tekintetbevételével az internátusban való el, vagy el nem helyezése felett az igazgatóság határoz.

66. §. Az igazgatóság a hallgatók rendelkezésére bocsátja a tanulás céljára berendezett dolgozószobákat és olvasó helyiségeket. Használatra bocsátja megszabott időben a fürdőszobát.

67. §. Az internátusi díjat, mely évenként 50 korona, a rendes hallgatók helyett az egyház pénztára fizeti, az önképzőköri díjat (5 kor.) mindenki köteles megfizetni szeptember hóban, a felvétel alkalmával.

68. §. Az internátus házi rendje a helyiségben közzéadva áll, hogy mindenki láthassa. De ettől eltekintve is a tanári kar, az igazgatóság s az egyh. főhatóság elvárja, hogy a lelkészi pályára készülő ismerjék lelkiismereti kötelességüknek a testvéries együttérzés, a szorgalmas munkásság, a tiszta erkölcs és egyháziasság

ápolását úgy egymás között, mint a kollégiumban lakó tanuló ifjak között.

69. §. A munkaidő óráit, általában a dolgozó szobákban tartózkodás és foglalkozás idejét az igazgatóság jelöli meg.

70. §. A házi rendhez tartozik:

a) tanév kezdetén a kijelölt napon pontos megjelenés;

b) az internátusban a csend, rend, tisztaság megtartása;

c) a dolgozó szobákban dohányozni, hangosan beszélgetni, vagy másokat bármely módon zavarni nem szabad;

d) zene, ének és más olyan foglalkozás, amely a hallgatók hivatásával összefér, csak munkaidő után és olyankor engedtetik meg, mikor senkit sem zavar;

e) a hallgatók a nyári időszakban reggel 6 óraker, télen (november – február hónapokban) reggel fél 7 óraker teljesen felöltözve készen lenni s a hálóteremből távozni kötelesek. 7 óraker reggelizés. A mely napokon előadás van, reggel $\frac{3}{4}$ 8 óraker közös imádkozás a kijelölt helyiségben;

f) az imádkozáson mindenki pontosan megjelenni és megállapított sor szerint az imádkozást vezetni köteles, a közös imádkozás sorrendje: 1. egyházi ének; 2. egy bibliai részlet olvasása; 3. imádkozás; 4. ének;

g) munkaidő alatt az intézetből eltávozni nem szabad, eltávozásra engedélyt csak a dékán adhat, megokolt kérés alapján;

h) kapuzáráskor minden hallgató köteles az intézetben bent lenni és ott maradni reggeli kapunyitásig. Az intézetből kimaradás október—március hónapokban este 9 óráig, április—szeptember hónapokban 10 óráig van megengedve, azonban ezt a felügyelőnél előre be kell jelenteni. Későbbi kimaradásra a dékán adhat engedélyt;

i) a kimaradásról a kapus naplót vezet, kinek minden egyes kapunyitásért éjféltől 10 fillért, éjféltől 20 fillért tartozik minden bejövő hallgató fizetni.

71. §. Az internátusi házi teendők és internátusi szabályok megtartásáról a dékán gondoskodik, aki az állandó és közvetlen felügyelet gyakorlására a hallgatók közül egy felügyelőt nevez ki. Belátása szerint rövidebb vagy hosszabb idő alatt eszközölhet cserét a felügyelő személyében.

72. §. A felügyelő teendőit a dékán szabja meg. Ennek utasítása szerint jár el mindenben. Köteles éberrel felügyelni arra, hogy a hallgatók az intézeti szabályokat pontosan megtartsák.

Felügyel a hallgatók használatára beosztott tan- és más eszközök épségére és azok állapotáról a dékánnak havonként jelentést tesz. Úgyel arra, hogy a hallgatók között olyan közszellem legyen, amely a tisztességes együttélést, a komoly tanulást elősegíti és a nemes ambíciót mindenben fejleszti, s mihelyt észreveszi, hogy ezek veszélyeztetve vannak, a dékánnak azonnal jelentést tesz.

Ha a felügyelő hájja át a szabályokat II. fokú elbírálás alá esik.

73. §. A konviktusba való fölvételért köteles minden hallgató július 15-ig a Teol. Akad. igazgatóságához folyamodni.

Az E. K. Tanács konviktusi kedvezményben részesíti a hallgatókat az arra rendelt alapokból a segélyösszeg arányában egész, háromnegyed, kétnegyed, vagy egynegyed díj elengedésével.

74. §. A hallgatók a kollégium más tanulóival együtt külön asztal mellett étkeznek s minden tekintetben a kollégiumi konviktusi szabályoknak vannak alávetve.

75. §. Aki akár családjánál, akár tanítványa szüleinél a városon teljes, vagy részleges ellátásban részesül, a konviktusban résztvenni nem tartozik, vagy csak a szükséges étkezésben részesül.

76 §. Hallgatónak nem szabad a városban fogadni kosztot. Aki a 75. §-ban jelzett módon nincs ellátva, köteles a konviktusnak tagja lenni. Kivételesen az igazgatóság adhat e kötelezettség alól fölmentést.

77. §. Ha a lelkészjelöltek lelkészi állást nem foglalhatnak el, ideiglenesen az internátusban lakást és a konviktusban étkezést kaphatnak a hallgatókra vonatkozó szabályok szerint.

d) Fegyelmezés.

78. §. Aki az Akadémia szabályai ellen vét, fegyelmi vétséget követ el.

79. §. Az erkölcsrontó helyeken megjelenés, részegség, kártyázás vagy más nyereszkedő játékban való részvétel tilos, és első esetben is súlyosabb elbírálás alá esik.

80. §. Az internátusi szabályok áthágóit s általában azokat, akik magukat nem viselik illedelmesen és tisztességesen, a dékán első ízben igyelemteti, másodikban megintti. Ha a kihágás súlyosabb természetű, a dékán már első esetben is bejelenti az igazgatóságnak. Az Akadémia igazgatósága által alkalmazandó fenytések: 1. figyelmeztetés, 2. megintés és 3. kedvezmények megvonása iránti előterjesztés.

81. §. Ha valamely hallgató vétsége olyan természetű, hogy az igazgatóságban aggodalmat kelt a hallgató jövőjére nézve, az igazgatóság a figyelmeztetés és intés mellőzésével előterjesztést tesz az E. K. Tanácshoz, az illető hallgatónak az intézetből való eltávolítása iránt.

82 §. Ha a hallgatót az igazgatóság megintésben részesíti, szülőit arról hivatalosan értesíti.

e) Vizsgálatok.

a) Alapvizsgálat.

83. §. A két első évfolyam (4 félév) bevégezése után minden év június havában rendes és szeptember, szükség esetén január havában javító és rendkívüli alapvizsgálat tartatik. Minden rendes hallgató köteles alapvizsgálatra állani. Rendkívüli hallgató alapvizsgálatra nem bocsátható

84. §. Az alapvizsgálat szóbeli tárgyai a következők:

1. Ó- és ujszövetségi bibliabevezetés.
2. Ó- és ujszövetségi bibliai teológia.
3. Ószövetségi írásmagyarázat.
4. Egyetemes ker. egyháztörténelem.
5. Szónoklattan.
6. Hébernyelv.
7. Angolnyelv.

85. §. Alapvizsgálatra a kijelölt időben a dékánál kell jelentkezni a leckeönyv felmutatásával. Vizsgálatra csak az bocsátható, aki igazolja, hogy mind a teol. akadémián, mind a Ferencz József kir. tud. egyetemen az első és második évben legalább kielégítő eredménnyel kollokvált és a négy félévet bevégezte.

86. §. Az alapvizsgálat eredményét a vizsgáló bizottság külön érdemjegyekkel állapítja meg, és ezen érdemjegyek alapján a vizsgázónak általános osztályzatot is ad. Az általános osztályzat jeles, ha a vizsgálat eredménye minden tárgyból jeles, legfőlebb egyből jó; az általános osztályzat jó, ha az eredmény minden tárgyból legalább jó, legfőlebb egyből elégséges; az általános osztályzat elégséges, ha az eredmény minden tantárgyból legalább elégséges; nem kielégítő, ha az eredmény csak egy tárgyból is nem kielégítő.

87. §. Aki az alapvizsgálatot le nem teszi, az a III. évfolyamra rendes hallgatónak nem vehető fel.

88. §. Aki az alapvizsgálaton egy vagy két tantárgyból nem kielégítő érdemjegyet kap, három hónap mulva javítóvizsgálatot tartozik tenni, s csak ennek sikerülte után vehető fel a III. évfolyamra rendes hallgatónak, s akkor is csak abban az esetben, ha addig a III. évfolyam előadásait szorgalmasan látogatta. Akinek javítóvizsgálata nem sikerült, vagy aki az alapvizsgálaton kettőnél több tárgyból kap nem kielégítő érdemjegyet, az akadémiának tovább tagja nem lehet.

89. §. Aki betegség vagy más fontos és az igazgatóság által minősítendő okok miatt az alapvizsgálatra elő

nem állott, az az igazgatóság által elfogadott igazolás esetén — rendkívüli alapvizsgálatra bocsátható.

90. §. A rendkívüli alapvizsgálatra bocsátott hallgató vizsgálatának, illetőleg javító vizsgálatának letevéséig, a III. évfolyam tantárgyait hallgatni köteles.

91. §. Az alapvizsgálatról a vizsgáló bizottság jegyzőkönyvet vesz fel, melyben úgy a részletes, mint az általános érdemjegyeket be kell írni. A vizsgálatról a hallgató bizonyítványt kap. (Kiállítási díj 2 kor.) Az érdemjegyek az osztályzati anyakönyvbe is bejegyeztetnek. A hallgató leckekönyvébe azonban a vizsgálat idejének megjelölésével az általános osztályzatot kell beírni.

b) *Lelkészképesítő vizsgálat.*

92. §. A négy évfolyam (8 félév) bevégzése után — ha végbizonyítványa is kiállított — minden rendes, de csakis unitárius vallású hallgató jogosult lelkészképesítő vizsgálatra állani. Lelkészképesítő vizsgálatot a vizsgáló bizottság rendszeresen minden év június havában, a szükségnek megfelelően azonban máskor is tart.

93. §. A lelkészképesítő vizsgálat két részből áll: írásbeliből és szóbeliből. Az írásbeli vizsgálat a negyedik évfolyam első felének (7-ik félév) végén tartatik. All két házi és egy zárthelyi írásbeli dolgozathból. A feladatokat a teológiai szaktudományok köréből a tanári testület javaslatára az igazgatóság jelöli ki a harmadik év (6 félév) végén minden egyes vizsgázónak külön. A házi dolgozatokat a hetedik félév végén január 31-ig a dékánhoz kell beadni Időhaladékok — megokolt folyamodásra csak az igazgatóság adhat. A zárthelyi dolgozatot (egyházi beszéd) a dékán főhívására a szónoklattan tanára saját felügyelete alatt dolgoztatja ki február első napjaiban azokkal a hallgatókkal, akik házi dolgozataikat beadták. A zárthelyi írásbeli dolgozatot öt óra alatt kell elkészíteni. Akik az igazgatóság engedélye alapján más időben adják be házi dolgozataikat, azoktól a zárthelyi dolgozat, csak a házi dolgozataik beadását követő héten vehető be.

94. § Az írásbeli dolgozatokat a dékán az illető szaktanárnak kiadja megbirálásra. A szaktanárok a dolgozatokat két hónap alatt megbirálják s észrevételükkel ellátva a dékánhoz beadják, ki az eredményről jelentést tesz az igazgatóságnak és a vizsgáló bizottságnak, mely a jelentés alapján a vizsgára bocsátás felett határoz. Az írásbeli vizsgálat eredményéről és a vizsgáló bizottság vonatkozó határozatáról az illető hallgatót a dékán értesíti.

95. § Akinek írásbeli dolgozata sikerült, az a negyedik év (8 félév) végén szóbeli lelkészképesítő vizsgálatra bocsátatik. E vizsgálat idejét a vizsgáló bizottság elnöke tüzi ki.

96. § Akinek írásbeli dolgozatai egészben vagy részben nem sikerültek, az írásbeli vizsga ismétlésére utasítandó. A házi dolgozatot az ismétlésre utasítástól számított hat hónapon belül kell elkészíteni és beadni.

A zárthelyi dolgozat ismétlése idejét a dékán határozza meg. Ha az ismételt írásbeli dolgozat nem kielégítő, a szóbeli vizsgán a feladat tárgyköre a kérdésbe bevonandó.

97. § Szóbeli vizsgálat tárgyai:

1. Hittan.
2. Keresztény erkölcstan.
3. Unitárius egyháztörténelem.
4. Az unitárius egyház szervezete és közigazgatása.
5. Újszövetségi bibliamagyarázat.
6. Vallásbölcészet.
7. Symbolika teologia.
8. Szertartástan.
9. Lelkipásztori gondozás.
10. A vallástanítás története és módszere.

98. § Szóbeli vizsgálatra négy évi teljes tanfolyam (8 félév) bevégezése után a leckeönyv és a végbizonyítvány felmutatása mellett szóbelileg kell jelentkezni a dékánnál. A jelentkezés alkalmával a lelkészképesítő oklevél kiállításáért 12 K-t kell fizetni a dékánhoz.

99 Szóbeli vizsgálat megkezdése előtt a vizsgáló bizottság számbaveszi a vizsgára jelentkező tanulmányainak eredményét, valamint a dékán jelentését arról, hogy a jelentkező az intézettel szemben fennálló kötelezettségeinek eleget tett.

100. § A szóbeli vizsgálat nyilvános. A vizsgázót az előadó tanárok kérdezik ki, de a vizsgáló bizottság többi tagjai is tehetnek fel kérdéseket.

101. §. A vizsgálatról a vizsgáló bizottság jegyzőkönyvet vezet, melyben megállapítja a vizsgázó érdemjegyeit minden tantárgyból, s ezeket jegyzőkönyvbe bevezeteti. A vizsgálat letevése után az illetőt a bizottság lelkészjelöltnek nyilvánítja s részére lelkészképesítő oklevelet állít ki, melyet az elnök és a vizsgáló bizottság jelen levő tagja irnak alá, és a Teológiai Akadémia pecsétjével látnak el. A bizonyítványba be kell írni minden tantárgyból a nyert érdemjegyet, azonkívül az általános minősítés jelzésére ezt: Jelesen minősített, jól minősített, vagy minősített. E tekintetben a megállapításra a 86. §. az irányadó.

102. §. Aki a szóbeli vizsgálaton egy tárgyból kap nem kielégítő érdemjegyet, három hó mulva javítóvizsgálatra állhat. Aki két tárgyból kap nem kielégítő érdemjegyet, az egész szóbeli vizsgálatot hat hó mulva ismételni tartozik.

Aki kettőnél több tárgyból kap nem kielégítő érdemjegyet, vagy a kinek ismétlő vizsgálatra nem sikerült, csak az E. K. Tanács határozata alapján bocsátható újabb ismétlő vizsgálatra.

103. §. Aki írásbeli dolgozatait a kijelölt időre be nem adja, köteles írásbeli folyamodással kérni az igazgatóságtól azok elfogadását. Aki négy évi teológiai tanulmányainak elvégzése után két év alatt nem áll szóbeli vizsgálatra, az a lelkészi pályától megválnak tekintetik. Az önhibájából elhalasztott lelkészképesítő vizsgálatért mindenki 24 K-t tartozik fizetni.

c) *Különbözeti vizsgálat.*

104. §. Az a lelkész, aki más keresztény egyházból tér át, s mint unitárius lelkész kíván alkalmaztatni, különbözeti vizsgát köteles tenni.

Különbözeti vizsgálatra, az igazgatóság ajánlata alapján az E. K. Tanács adhat engedélyt. A vizsgálat tárgyai: 1. Keresztény hittan, 2. Unitárius egyháztörténelem, 3. Unitárius egyházjog, 4. Egyházszertartástan, 5. Biblia-magyarázat.

Javítás vagy ismétlés különbözeti vizsgálatnál nem engedélyezhető.

A különbözeti vizsgálatról a vizsgáló bizottság jegyzőkönyvet vezet és lelkészképesítő oklevelet állít ki az elnök és a vizsgáló bizottság jelenlevő tagjainak aláírásával és az akadémia pecsétjével ellátva. Ez oklevél alapján jogot nyer a vizsgázó unitárius lelkészi szolgálatra, ami az E. K. Tanácsnak bejelentetik.

A bizonyítvány kiállítási díja 12 korona. Vizsgálati díj 50 korona.

d) *Középiskolai vallásanári vizsgálat.*

105. §. A középiskolai vallásanárság képesítő vizsgálat alapján nyerhető meg. A vallásanári képesítés a teológiai akadémiai vizsgáló bizottság hatáskörébe tartozik,

106. §. Vallásanári vizsgálatra bocsáttatnak: papi oklevéllel bíró lelkészjelöltek és gyakorló lelkészek, de a lelkészképesítő vizsgálat letétele után legkevesebb egy év múlva.

107. §. A folyamodványok a vizsgálatra bocsátásért a bizottság elnökéhez nyújtandók be. A folyamodványhoz melléklendő:

a) papi oklevél,

b) egyetemi előadások hallgatását igazoló index annak igazolására, hogy nevelés és oktatástant s ezek történelmét, továbbá bölcsészetet és annak történelmét hallgatta. Ez alól föl vannak mentve, akik teológiai tanulmányaikat 1908. előtt végezték.

c) Esetleg bizonyítvány annak igazolására, hogy a lelkészi szakvizsgálat letétele után még gyakorlatilag középiskolai vallástanítással foglalkozott, vagy külföldi egyetemeken tanulmányokat folytatott.

d) esetleg nyomtatásban megjelent szaktudományi értekezései.

108. §. A vizsgálat két részből áll:

a) írásbeli dolgozattól,

b) szóbeli vizsgálatból. Ez utóbbi nyilvános.

109. §. A jelölt valamely tantárgyból házi dolgozatot készít, melynek tárgyát önmaga választja. E dolgozatnak az a feladata, hogy a jelölt a középiskolai vallástanítás szakirodalmában való jártasságát, szakismereteinek színvonalát s fölfogásának önnállóságát kimutassa. A dolgozatban pontosan felsorolandók a használt források és segéd munkák.

E dolgozat írásbeli megbírálásáról az elnökség gondoskodik. A megbírálásra egy fél évnél hosszabb idő nem adható. E dolgozat készítése alól fölmentetnek azok, akik tudományos irodalmi munkásságuk által tudomány szakjukban való képzettségüknek kiváló bizonyítékát adták.

110. §. Ha a házi dolgozat elfogadtatott, a jelöltet az elnök a vizsgálat folytatására t. i. zárthelyi dolgozat készítésére hívja meg.

A zárthelyi dolgozat tárgyának s a vizsgálat idejének kitűzéséről az elnök intézkedik. Az elkészítésre 10 órai idő engedtetik. E vizsgálaton, kivéve a bibliát — semmiféle segédkönyv használata nincs megengedve.

111. §. A zárthelyi dolgozat elfogadása esetén a jelölt egy fél éven belül szóbeli vizsgálatra bocsáttatik.

112. §. A szóbeli vizsgálat tárgyai: nevelés és tanítástan s ezek történetének átnézetes ismerete. A vallástani tudományok (biblia ismeretek, egyháztörténet, hittan, erkölctan) módszere kapcsolatban a középiskolai tantárgyak módszerével; általában a középiskolai rendtartásnak és iskolai életnek ismerete; lélektan, a bölcsészet története főbb mozzanataiban.

113. §. A tanári oklevéllel bíró lelkészjelöltek csakis írásbeli házi dolgozatok készítésére kötelezettek.

114. §. Az a lelkész, aki valamely állami vagy felekezeti középiskolában 1908. évet megelőzőleg 3 éven át mint hitoktató ténylegesen működött, ezen szabályzatban előírt hittanári vizsga letétele alól mentesítve van.

115. §. A vizsgálat sikere esetében a jelölt középiskolai vallástanárságra képesítő oklevelet kap, melyet az elnök s a vizsgáló bizottság jelenlevő tagjai irnak alá és a Teológiai Akadémia pecsétjével látnak el. A vizsgálat eredményének jelzésére e szó használandó: „megfelelt“. A vizsgálatról és az eredményről a bizottság az E. K. Tanácsnak jelentést tesz.

116. §. A vizsgálatra jelentkező írásbeli dolgozatának benyújtásakor köteles 60 korona vizsgadíjat befizetni. (A dolgozat bírálói, a dékán és az oklevél díjába.)

117. §. A vallástanárságra képesítő vizsgálatra vonatkozó összes iratokat és dolgozatokat a dékán kezeli és őrzi, a Teológiai Akadémia levéltárában.

e) *Teológiai tanári vizsgálat.*

118. §. Teológiai Akadémiai tanári képesítés, vizsgálat alapján nyerhető. A képesítést a Teológiai Akadémia vizsgáló bizottsága adja.

119. §. Teológiai tanári vizsgálatra bocsáthatók:

a) azok, a kik az unitárius Teológiai Akadémián a lelkészképesítő vizsgálatot jeles eredménnyel tették le és legalább egy évig külföldön valamely egyetemen, vagy Teológiai Akadémián teológiai, vagy filozófiai előadásokat hallgattak;

b) aki tíz évi gyakorló lelkészi szolgálatot igazol és megfelelő szakirodalmi működést mutat fel;

c) azok a lelkészjelöltek és lelkészek, akik hazai egyetemen filozófiai doktorátust szereztek;

d) azok a lelkészjelöltek és lelkészek, akiknek vallástanári oklevelük van.

120. §. A teológiai tanári vizsgálat írásbeli és szóbeli, az utóbbi nyilvános.

121. §. A vizsgálat engedélyezéséért írásban kell folyamodni a vizsgáló bizottsághoz. A folyamodásban meg kell jelölni azt a szakcsoportot (40. §.) melyről a jelentkező vizsgát tenni akar. A folyamodást fel kell szerelni lelkészképesítő oklevéllel és mindazokkal az okmányokkal, melyek az 119. §-ban foglaltakat igazolják.

122. §. Ha a folyamodó engedélyt kap arra, hogy vizsgálatra állhasson, köteles az engedély keltétől egy éven belül írásbeli feladatának kitűzéséért folyamodni. Az írásbeli feladatot annak a szakcsoportnak tárgyaiból, melyből a folyamodó vizsgát akar tenni, a vizsgáló bizottság tűzi ki. Az írásbeli dolgozatnak legalább 3 nyomtatott ív terjedelműnek kell lenni, s abban a használt forrásokat és segédmunkákat pontosan fel kell sorolni. Ha a folyamodó dolgozatát nem nyomtatja ki, köteles azt legalább három példányban tisztán olvasható gépírásban adni be. Ha a vizsgáló bizottság az írásbeli dolgozatot elfogadja, köteles azt a vizsgázó kinyomatni és szóbeli vizsgálatát megelőzően a vizsgáló bizottság tagjai közti szétosztásra és a hazai Teológiai Akadémiáknak megküldésre legalább 30 példányban a vizsgáló bizottság elnökéhez benyújtani.

123. §. Jogában áll folyamodónak nyomtatásban már megjelent és legalább három nyomtatott ívre terjedő egységes dolgozatát nyújtani be és annak elfogadását kérni az előbbi pontban említett írásbeli dolgozat helyett.

124. §. A benyújtott dolgozatot megbírálásra a vizsgáló bizottság elnöke a Teológiai Akadémia tanártestületének adja ki, mely két tagjával azt egy féléven belül megbíráltatja. A bírálók véleménye alapján a tanártestület dönt a dolgozat el vagy el nem fogadása felett. Ha a tanártestület a dolgozatot elfogadja, köteles a folyamodó féléven belül szóbeli vizsgálatra állani. A szóbeli vizsgálat idejét az elnök tűzi ki.

125. §. A szóbeli vizsgálat a teológiai tudományok szakcsoportjának azokra a tárgyaira terjed ki, melyekből a folyamodó tanári képesítést akar nyerni, s amelyek a 40. §-ban fel vannak sorolva.

126. §. Vizsgálónak a fentiekén kívül vizsgát kell tennie minden szakcsoportnál egy modern: angol-, német-, vagy francia nyelvből és a rendszeres teológiai szakcsoportnál latin-, az ószövetségínél héber-, az újszövetségínél görög-, a történelmi és joginál latin-, a bölcsészeti és neveléstudományi szakcsoportnál latin- vagy görögnyelvből.

127. §. Ha a vizsgázó az írásbeli vizsgálatot sikeresen kiállotta, a vizsgáló bizottság és a teológiai hallgatók előtt előadást tart. Ha az előadást a bizottság elfogadja, a vizsgázottnak teológiai tanári oklevelet ad, melyet az elnök és a vizsgáló bizottság jelenlevő tagjai irnak alá és az Akadémia pecsétjével látnak el. A vizsgálat eredményének jelzésére e szó használandó: „megfelelt“.

A vizsgálatról a vizsgáló bizottság jegyzőkönyvet vezet és jelentést tesz az E. K. Tanácsnak.

128. §. Ha a szóbeli vizsgálat nem sikerül, féléven belől megismételhető. Ismétlés csak egyszer engedélyezhető.

129. §. A vizsgálatért folyamodó írásbeli dolgozatának benyújtásakor köteles 100 korona vizsgadíjat befizetni. (A dolgozat bírálói, a dékán és az oklevél díjába.)

130. §. A teológiai tanárságra képesítő vizsgálatra vonatkozó összes íratokat és dolgozatokat a dékán kezeli és őrzi a Teológiai Akadémia levéltárában.

131. §. Aki a teológiai tanári vizsgálatot sikerrel letette, annak kérelmére az E. K. Tanács megengedheti, hogy a Teológiai Akadémián magántanári előadásokat tarthasson.

Ez a törvény az 1915. évi szeptember hó 1-vel lépik életbe.

Külföldre menő hittanhallgatók fogadalma.

Én,, kinek részére a Magyarországi Unitárius Egyház Főhatósága ösztöndíjat adományozott, illetőleg biztosított, hogy teológiai és bölcsészeti tanulmányaimat az évben külföldi egyetemeken országban tovább folytathassam, ünnepélyesen fogadom, hogy életem tisztaságát megőrizni, a kijelölt tanulmányokban minden igyekezetemmel előhaladni törekszem. Egyházi és intézeti előjáróimnak és rendeleteiknek itthon és külföldön egyaránt engedelmeskedem, egyházunk jó hírét előmozdítani igyekszem s amire elhivatom, azt vállalom és teljes tehetőségem szerint teljesíteni elmulaszthatatlan kötelességemnek ismerem.

Kelt Kolozsvárt, 19..... hó ik napján.

Unitárius Teológiai Akadémia, Kolozsvár.

Sz.: —19
 T. A. V. B.

Bizonyítvány.

1 K

Az Unitárius Teológiai Akadémia Vizsgáló-Bizottsága hivatalosan bizonyítja, hogy..... aki az-ik évben..... hó.....-ik napján..... vármegyében született, unitárius vallású, a teológiai tanulmányok I—II. évfolyamát..... tanévekben a Magyarországi Unitárius Egyház Kolozsvári Teológiai Akadémiáján szabályszerűen elvégezte, *az alapvizsgálatot*..... év..... hó.....-ik napján általános..... eredménnyel letette s az egyes tantárgyakból a következő érdemjegyet nyerte:

1. Ó-szövetségi bibliabevezetés.....
2. Új-szövetségi bibliabevezetés.....
3. Ó-szövetségi bibliai teologia.....
4. Új-szövetségi bibliai teologia.....
5. Hébernyelv és ó-szövetségi írásmagyarázat.....
6. Egyetemes keresztény egyháztörténelem.....
7. Szónoklattan.....
8. Angol nyelv.....

Ezek alapján..... a további tanfolyamok szabályszerű látogatására jogosítottnak nyilváníthatjuk.

Kelt Kolozsvárt, 19..... évben..... hó.....-ik napján.

(P. H.)

.....
 a vizsgáló-bizottság elnöke.

.....
 dékán.

Sz. :—19.....

T. A. V. B.

2 K

Unitárius Lelkészképesítő Oklevél.

Mi, az Unitárius Teológiai Akadémia Vizsgáló-Bizottsága hivatalosan bizonyítjuk, hogy, aki az évben hó ik napján vármegyében született, unitárius vallású, a teológiai tanulmányt tanévekben a Magyarországi Unitárius Egyház Kolozsvári Teológiai Akadémiáján elvégezte, az *alapkivizsgálatot* évben általános eredménnyel letette, év hó -ik napján *lelkészképesítő vizsgálatot* tett a következő eredménnyel:

1. Hittan	6. Vallásbölcsezet
2. Keresztény erkölcsstan	7. Symbolika teologia
3. Unitárius egyháztörténelem	8. Egyházszerterástan
4. Az unitárius egyház szervezete és közigazgatása	9. Lelkipásztori gondozás
5. Kritikai és gyakorlati biblia-magyarázat	10. Vallástanítás története és módszere

Ezek alapján minősített lelkészjelöltnek és unitárius lelkészi szolgálatra jogosítottnak nyilvánítjuk.

Kelt Kolozsvárt, 19..... évben hó -ik napján.

(P. H.)

.....
a vizsgáló bizottság elnöke.

.....
vizsgáló bizottsági tagok.

Sz.:—19.....

T. A. V. B.

Középiskolai Vallástanári Oklevél.

2 K

Mi, az Unitárius Teológiai Akadémia Vizsgáló-Bizottsága hivatalosan bizonyítjuk, hogy aki az évben hó-ik napján vármegyében született, unitárius vallásu és a teológiai tanulmányokat a Magyarországi Unitárius Egyház Kolozsvári Teológiai Akadémiáján szabályszerűen elvégezte s az-ik évben a *lelkészképesítő vizsgát* letette, szabályaink értelmében, előttünk, a mai napon a *középiskolai vallástanári vizsgálat* követelményeinek *megfelelt*. Ennélfogva őt a *középiskolai vallástanárságra* minősítettnek nyilvánítjuk.

Kelt Kolozsvárt, az-ik évben hó-ik napján.

(P. H.)

.....
a vizsgáló bizottság elnöke.

.....
vizsgáló bizottsági tagok.

Unitárius Teológiai Akadémia, Kolozsvárt.

Sz. :-19.....

T. A. V. B.

Teológiai Tanári Oklevél.

2 K

Mi, az Unitárius Teológiai Akadémia Vizsgáló Bizottsága hivatalosan bizonyítjuk, hogy, aki az-ik évben hó-ik napján vármegyében született, unitárius vallásu és a teológiai tanulmányokat a Magyarországi Unitárius Egyház Kolozsvári Teológiai Akadémiáján szabályszerűen elvégezte s az-ik évben a *lelkészképesítő vizsgát* letette, szabályaink értelmében, előttünk a mai napon a *teológiai tanári vizsgálat* köve telményeinek*megfelelt*. Ennélfogva őt a *teológiai tanárságra* minősítettnek nyilvánítjuk.

Kelt Kolozsvárt, az-ik évben hó-ik napján.

(P. H.)

.....
a vizsgáló bizottság elnöke.

.....
vizsgáló bizottsági tagok.

Az Unitárius Teológiai Akadémia fejlődésének története.

Irta: **dr. Boros György.**

Az Unitárius Teológiai Akadémia legújabb szabálya olyan szervezetet biztosít az intézetnek, amely lényegében nagyon sok ideig nem fog változni. Ez a betetőző szabályzat. A megelőző szabályok keletkezését, s illetőleg az intézet fejlődése történetét a következőkben foglaljuk össze.

1566—1847. 3 és 4 éves *Philosophus cursus.*

Az unitáriusok kolozsvári főiskolája a nagy közönségnek a középfoku miveltiséget nyújtotta, az unitárius papságnak a felsőbb foku teológiai tudományosságot. A tanuló ifjuság a felsőbb osztályokban két részre oszlott, egyik része, a *secundánusok*, világi pályára, a *togátusok* egyházi pályára készültek. A főiskola felsőbb osztályai a *philosophus* és *teológus cursus*ra voltak berendezve. A *philosophus cursus* 1794 előtt 3 éves volt, ettől az időtől kezdve 4 évre terjedt.

A teológiai *cursus* tudományos és gyakorlati szakoktatásról gondoskodott azok számára, akik papi vagy tanítói pályára szándékoztak lépni. Minthogy az a tanuló, aki *togátus* lett, segélyben részesült, s majdnem önerején végezhetette a főiskolát, a *togátusok* rendszeren jóval többen voltak, mint a hányat az egyházközségekben el lehetett helyezni. Egy-egy végzett ifjú 4—6, sőt több évet is töltött az iskolában. Sokan más pályát választottak, aminek az az üdvös következménye volt, hogy az egyház világi férfiai is jól tájékozva voltak az egyház ügyeiben és a hittani kérdésekben. Az egyház általános szabálya azt rendelte, hogy mielőtt valaki papi állást foglalna el, tanítson legalább 3 évig valamelyik középiskolában, mint köztanító

(lector) vagy valamelyik egyházközségben (ecclesia), mint mester. Ezalatt az idő alatt nősülniök nem volt szabad.

A teológiai oktatás gyakorlati részét a főiskola igazgatója vezette. Ő eskette föl a togátusokat, miután a jelentkezőket a Confessioból ünnepélyesen vizsgáztatta. A XVII-ik száz utolsó és a XVIII-ik első felében a kolozsvári Dimény Pál *Catechesis, seu brevis institutio religionis Christianae secundum unitarios* c. kátét kellett felmondani azoknak, akik a papi pályára szándékoztak lépni és a frequentálást kiállották. A káté 130 kérdést tartalmazott. (Később egy rövidebbet, az ú. n. brandenburgi confessiót mondották föl.) Ő vezette az egyházi szónoklást (concio) és a szónokok bírálatát. Ő bocsátotta ki ünnepi szolgálatra (legatus) a togatus ifjakat, mely alkalommal az elmondandó beszédek megvizsgálta, megjavította. Az igazgató és a tanárok is fölszentelt lelkészek, tehát a teológiai tárgyak tanítására egyaránt minősítve voltak.

A tanárok fölött főfelügyeletet gyakorolt a püspök. Dávid Ferenc püspök 1566-ban a Károlyi Péter igazgató előadásán megjelent, a tanítást kifogásolta, mivel biblia-ellenesnek találta. A következés az lett, hogy Károlyi az intézetből eltávozott.

Szívesen alkalmaztak külföldi jeles férfiakat, gyakran hitők miatt üldözötteket. Külföldiek voltak: Sommer János, Glirius Mátyás s a híres Paleolog Jakab tanárok, a két utóbbi igazgató, Erasmus János és mások is.

Enyedi György a XVI-ik száz végén először tanítványainak adta elő azokat a magyarázatokat a szentháromságra vonatkoztatott bibliai helyekről, amelyeknek cáfolása a hazai és külföldi teologusokat teljes száz esztendeig foglalkoztatta. Árkosi Benedek hittanbölcselemi fejtegetéseit lelkészjelöltjeink és lelkészeink sok ideig kézről-kézre adták kéziratban. A XVIII-ik százban Szentábrahám és Agh István püspökök a hittani tételeket tudományos formába öntötték, Fejérvári Sámuel héber nyelvtant és szótárt készít, Szász Mózes a XIX-ik száz elején magával hozza a jenai egyetemről a bibliai kritika legujabb elméletét és aszerint tanít, amint egy értekezéséből tudjuk. Sylvester György egy zsinati beszédben már nyilvánosan állást foglal az újkori bibliai kritikának a mellett a tétele mellett, amely a *höhere Kritik*-hez vezetett.

1762-ben a királyi kormányshoz előterjesztést tesz az egyházi tanács, melyben bejelenti, hogy „a kollegiumban a theologia is tanítatik, s az ó és új szövetség megértése végett a zsidó és görög

nyelv alapjai, továbbá a philosophia egy része: a logika, physika, metaphysika.“

1764-ben a kir. kormányzék egyetem felállítását tervezte a nem katolikusok számára. „A reform. és unitárius hívek kívánták, mindenik vallásból legyen 3 tanár nemcsak hittanban, hanem történelemben is.“

1774-ben Agh István püspök fölíratban kéri, hogy „mind a négy bevett vallásban legyen tanár, s tanítani kell theológiát, zsidó és görög nyelvet, egyetemes hittant és egyetemes történelmet.“

A hitviták érdekében tanították a biblia eredeti nyelveit, a hébert és a görögöt. Tanította a bibliamagyarázatot, a hittan és erkölcsstan mellett metaphysikát, logikát és a philosophiának más ágait. Tanítottak egyháztörténelmet és szertartást. „A papságra készülő diáknak ezeket tanulni és tudni kell, különben nem rendeltethetik ki papnak.“ (1824. évi E. K. Tanács jk. 61. sz.)

Sem a főiskola szervezetében, sem a tanítás tárgyaiban és terjedelmében nem történt lényegesebb hatósági módosítás a XIX-ik század első fele végéig. A tanítás bővítése, a kor szelleméhez alkalmazása, egészen a tanárok tudományos készülségétől függött.

Az alsó osztályok sikeres elvégzése után a 3 évi filozófiai tanfolyamot el kellett végezni, mindenik félévben vizsgát kellett tenni. Mindenik félév végével rangsorozás történt, s a mely sorban az utolsó félév végén soroztatnak, aszerint nevezik ki eklésiába. (1837. évi Főt. 12. sz. 1859. évi kolozsvári zsinat 38. jk. sz.)

A papságra kinevezés és az állás elfoglalása után az új papnak két vizsgát kellett kiállania. Egyiket a párciálison a Főtanács és a Zsinatok szabályo ó rendeletei szerint, másikat a Főtanácson.

1847—1859. Két éves theologiai cursus.

1845-ben a homoródalmási zsinat egy indítványt elfogad és elvben kimondja a teológiai cursusnak a philosophiai kursustól teljesen külön választását (27—1845. zs. főtanácsai szám.) vagyis, hogy „a hittan 2 éveken keresztül taníttassék a magokat pappá szánt ifjaknak.“

Ehhez a határozathoz hozzá toldja a zsinat: elfogadtatik azon nyilvános kifejezéssel azonban, hogy a philosophiai tudományok rendes idő folyamán kívül a hittan 2 éven keresztül taníttassék, a magokat pappá szánt ifjaknak.

Az elvi határozathoz még azt is hozzá toldotta a zsinat, hogy

„a philosophiai tudományok között is taníttassék az eddigi mód szerint egy népszerű hittan és egyháztörténet és annak csak tudományosabb s egyenesen a papságot illető osztályzata taníttassék a phil. tudományok bevégezése után.“

A terv elkészítését a zsinat megrendeli, de csak 1847-ben lépik életbe. Ekkor hozta a Főtanács a következő határozatot 12—1847 sz. alatt :

1. A vallástani folyam a bölcsészeti tanfolyam 3 éve után következik s tart két évet.

2. A jelen iskolai évben a bölcsészeti tanfolyamot végzendő ifjakon elkezddőleg, a magát egyházi hivatalra elhatározó minden ifju köteles a 2 évi vallástani folyamot bevégezni s a rendes közvizsgálatokon kívül a papságra készülők, mielőtt alkalmaztatnának a főt. püspök úr és a vallástani professor által az egyh. képv. tanács által kirendelendő biztosok jelenlétében a tanulmányokból, és papi képzettségük felől történendő szoros vizsgálatot kiállani, mely vizsgálat megtörténte nélkül, senki is papi hivatalt nem igényelhet, az E. Főtanács is az académizánsok választásában a teológiai cursust végzettek tekintettel lévén.

3. Oskola-mesteri hivatalra oly ifju, ki az egész teológiai tanfolyamot nem végezte, csak azon esetben rendeltethetik ki, ha a teol. cursust végzettek közül, a magát előadott állomásra senki se vállalkoznék, önként értve, hogy az ily kirendelendő ifjuban is az arra alkalmasság megkivántatik, egyébaránt az így kirendelt egyén papságra csak úgy emeltethetik, ha az illető vallástani tudományokból közvizsgálatot adand s ezen kívül papi képzettségéről a főt. püspök úr és a vallástani professora előtt az előbbi pont értelmében a szoros vizsgálatot kiállandja.

4. Az eddigi rendszer szerint végzett, egyh. hivatalra várakozó s a főiskolában benn, vagy engedelemmel itt a városon lakó ifjak, a köztanítókat kivéve, tartoznak a teol. cursust hasonlólag járni, a tanulmányokból a rendes közvizsgálatot megadni, azonban alkalmazási hely adódván elő, ezen két évi tanfolyamnak el nem végezése meg nem gátolhatja őket, hogy papságra azonnal ki ne rendeltessenek. Az olyanok mindazonáltal, kik mielőtt alkalmaztatnának, ezen cursust bevégzik, hasonlólag a harmadik pontban meghatározott külön szoros vizsgálatot is kiállani tartoznak.

5. A bölcsészeti tanfolyam második és harmadik évében is hetenkint két-két órán a hittudomány (dogmatica theologia) és általában az egyházi történet, különösen pedig az unitáriusok historiája tanítandó lévén, a két évi teol. tanfolyam tárgyait teendik :

A hittudomány, erkölcsi vallástan, pastoralis theologia vagyis homiletica, catechetica, liturgia, egyházi igazgatás ismertetése, egyházi jog, symbolica theologia, teológiai tudományok encyclopediája,

egyházi történetek, archeologia vagyis bibliai régiségek, az ó és új testamentum ismertetése és exegesis. Melyek folyvást gyakorlatok kíséretében az 1-ső és 2-ik évi teológusoknak együtt a két éven keresztül a szokott tanítási napokon naponként két órát fognak, a jövő iskolai évben elkezdve a vallástani professora által taníttatni, hetenként 2 órát kivéve, mely 2 óra alatt a 2-ik és 3-ik évi philosophusoknak fognak a kiszabott teológiai tanulmányok a vallástani professor úr által népszerűen előadatni.

Egyébaránt óhajtandó levén, hogy a teol. tudományok a teológusoknak még terjedelmesebben s több órákon keresztül taníttathatnának s következőleg a tanulmányok tanítása két professor által eszközöltessék. Ez iránti véleményadásra a Képviselő E. Tanács megbizatik.

6. A templomi énekelés és orgonálás tanulása is gondoskodása egyik nevezetes tárgya lévén, ajánlitatik a Képviselő E. Tanácsnak, hogy főiskolánkban egy kisdud orgona létesítését aláírás utján eszközölje.*

7. A főiskolában csütörtökön reggelenként tartani szokott próba prédikálást, vagyis contiot, ezentul, a jövő iskolai évben elkezdve, csak is a teológiát tanulók és a végzettek, vagyis az állomásra leendő alkalmaztatást várók lesznek kötelesek a vallástani professora vezérlete alatt tartozásképen gyakorolni, mellyel összekötve leendnek az egyéb papi ágendákban gyakorlatok is. A vasárnap reggeli szónoklat vagyis oratio, kötelessége pedig a rector professor felügyelete alatt ezuttal is az egész felsztaályi ifjuságra kiterjed.

8. A kolozsvári templomban is csak a teologusoknak s egyáltalában az egyházi hivatalra leendő alkalmazást váróknak leendő szabad a vallástani professor felügyelete alatt prédikálni, mire mind a sor szerint rendesen, mind pedig rendkívülieg, valahányszor a főt. püspök úr, vagy az előljáróság, vagy a vallástani professor rendelendi, kötelezetnek; kivételképpen a templombani prédikálás a philosophiai tanfolyamot gyakorló oly egyéneknek is megengedtetvén, kiket a vallástani professor vagy a főt. püspök úr arra felhatalmazand, az ilyenek a főt. püspök úr rendelésére is prédikálni tartozván.

9. A lecke órák czélszerű elrendelése s az ezennel elhatározott teológiai cursus folyamatba indítása az iskolai igazgatóságra bizatik.

Erre a határozatra Ferencz József püspök úr egy tanulmányában,** amely 1886-ban, vagy a megelőző évben készült s a melyet készséggel rendelkezésünkre bocsátott és köszönettel föl is használtunk, a következő megjegyzést teszi:

* A nagy „hallteremben“ volt fölállítva az orgona.

** Emlékirat az unitárius vallásközönség papnöveldeje tárgyában. Kézirat 33 ivrét oldal.

„E határozat azt mutatja, hogy 1847-ben egyházi főhatóságunk is teljes tudatára jutott annak, hogy többé nem nélkülözhető papjainkra nézve is a specialis szakképzés. Sőt az 5-ik pontban felőlelt tantárgyakat tekintve, a felállítandó teológiai cursust elég magasra irányozta. Csaknem minden benne van, a mi egy teológiai cursusban benne kell hogy legyen. Hanem, hogy mind ezen tantárgyakat egyetlen egy vallástani professor két év alatt, hetenként öt napi 2–2 órával eltanítsa, ez már egy kissé mégis sok volt, még kívánságnak is. Annyival inkább, mert az a vallástani professor nálunk nem más volt, mint a kolozsvári eklézsia rendes papja, a kinek mint ilyennek még szintén terhes munkaköre volt. Következésképpen nem élhetett kizárólag a teológiai tanításnak, hanem mint akkor gyakorlatban volt, minden három vasárnapból kettőn prédikálnia is kellett, a harmadik vasárnap ezt a káplán végezte, egyéb papi teendőket egyedül teljesített s még hozzá a philosophiai cursusban is volt a vallástanításra 2 órája. Hogy a kívánságot maga a főtanács is merésznek találta, ugyancsak a határozat idézett pontjából kitűnik, mert végül ohajtását fejezte ki, hogy módját kellene találni annak, hogy a megkívántató tanulmányok tanítása két professor által eszközöltetnék.“

Az egyházi szónoklat — akkori elnevezés szerint concio — gyakorlását az 1847 évi Főtanács a teológiát tanulóakra tette kötelezővé. A határozat írásban maradt, mert a conciora a felosztályu tanulók mind eljártak és prédikációt tartottak a középiskolai törvény életbe léptéig, sőt még azután is több évig.

Erre Ferencz József püspök azt jegyzi meg: „a mi pedig a próba prédikálást illeti, ugyan hogy lehet azt gymnasiális tanulóktól követelni, hogy a biblia minden ismerete nélkül magok irjanak egyházi beszédeket.“ E helyett ajánlja, hogy csak az előadás gyakorlására szorítkozzék a prédikálást vezető pap, „tehát a szónoki előadásban lehetne gyakorolni a gymn. tanulókat is.“

A teológiai önálló cursus az 1847—48. tanévben 11 tanulóval megnyílt. Kriza János tanította. Az első félévben archeológiát és paptant, a 2-ik félévben egyháztörténetet és papi gondot tanultak. Minthogy ugyanakkor föllállott a jogi tanfolyam is, a teológusok az első félévben magánjogot, a másodikban törvénykezési gyakorlatot és közjogot tanultak. Megalakult az önképzőkör.

A szabadságharc megszakította a megkezdett munkát. A teológus cursus csak az 1853. tanévben kezdődött meg újból. Ekkor az I. évfolyamra 7 tanuló jelentkezett. Az I. félévben hit- és erkölcs-tant, bibliai régiséget, egyháztörténetet, a II. félévben egyháztörténetet és paptant tanultak. A jog tanulása elmaradt, mivel a tan-

szék alapítványa a szabadságharc leverése után megsemmisült Kossuth-bankjegyekben volt befizetve.

1857—1896. Theologiai Seminarium. 3 éves tanfolyam.

1857-ben az egyház újult bizalommal és megfelelő eréllyel fog hozzá a teológiai oktatás rendezéséhez. Az 1847-ben hozott határozat végrehajtását tűzi ki célul s úgy intézkedik, hogy a teológiai tanár mellett, aki egyben kolozsvári pap is, tanítson a püspök 5 órán s két gymn. tanár is vegyen részt.

A 12—1857. sz. főtanácsi határozat az ének és orgona tanítását, a „barom orvoslást,” a gyümölcs és selyemtenyészítés tanulását is megrendeli. Az egyházjog tanítását Mikó Lőrinc tanárra bizza.

Ez a határozat sem valósította meg a reménységet. Két év múlva (1859.) újból a „*Theologicum seminarium*“ felé fordul a figyelem. A 38—1859. sz. főtanácsi határozat fölújítja az 1847 évi intézkedéseit, de az ott megjelölt tantárgyak mellett még „a bölcselem, t. i. ethica és metaphysica kapcsolatban a logicával, paedagogia és zsidó nyelv“ tanítását is határozza. A tanítandó tárgyakat ezekben foglalja össze: „hittudomány, erkölcsi vallásban, pastoralis theologia vagyis homiletica, exegesis, catechetica, liturgia, egyházi igazgatás ismertetése, egyházi jog, symbolica theologia, theologiai tudományok encyclopaediája, egyházi történetek, archeologiai vagyis bibliai régiségek, az ó- és új testamentum ismertetése, továbbá ethica és metaphysica logicával kapcsolatban, paedagogia és zsidó nyelv.“

A tantárgyak célszerű kioszthatása és taníthatása tekintetéből a teológiai tanfolyam két évről háromra nyújtott s a püspököt (Székely Mózes) a gymnasiumtól a teológiához helyezte a főtanács heti 5 órával. Így lett két rendes teológiai tanár: t. i. a püspök és a kolozsvári pap. Hozzá van téve az a meghagyás is, hogy szükség szerint két vagy három gymnasiumi tanár segítsen.

Az 1859. évi főtanács 39. sz. rendeletével megszünteti a *zsinati s partiális* vizsgákat. E helyett kimondja, hogy „a három évi tanfolyamot végzett theologus ifjak ezután mind a három évi s így az egész theologiai tanfolyam végeztével egy általános vizsgálatot köteleztetnek letenni a püspökség, iskolai igazgatóság s E. K. Tanácsi bizottmány összes vizsgáló széke előtt, még pedig mind a három évfolyam alatt tanult tantárgyakból.“ A félévek végén tar-

tott vizsgálatok megmaradtak, a theologusok a vizsga eredménye szerint „rangsoroztattak.“

Ha az énekvezérek papi pályára akartak lépni, az eddigi zsinati vizsgáló bizottság előtt vizsgáztak. A partialisi vizsga rájuk nézve is megszűnt.

Ez a határozat tekintettel van a papi üresedésekre s megengedi, hogy valaki a három év végezte előtt neveztesse ki papnak, de rendeli, hogy a bizottság előtt tegyen vizsgát, mielőtt kineveztetnék.

A két éves tanfolyam helyett a három éves életbe lépett az 1860—61. tanévben. Ekkor kezdték tanítani a symbolika teológiát és az unitárius vallás történetét. A három éves tanfolyamon tanítottak: *Székely Mózes* filozófiát, közönséges egyháztörténelmet és az unitárius vallás történetét Erdélyben,

Kriza János, Dogmatica, moralis, pastoralis és symbolica teológiát,

Nagy Lajos exegesist és görög nyelvet, *Brassai Sámuel* zsidó nyelvet, *Mikó Lőrinc* egyházi jogot.*

1859-ben a zsinati főtanács a tantárgyak közé fölvéteti az angol nyelvet „az angol unitárius egyházi irodalom bőségét és gazdagságát tekintetbe véve, mint szükséges kulcsát szent vallásunkat érdeklő némely tekintélyes eszmeforrásoknak.“ A tárgy tanulása nem volt kötelező, de mégis megkezdődött már a következő évben. Buzogány Áron kezdte tanítani, folytatta Simén Domokos, majd Kovács János.

Az angol nyelv tanításának nagy lendületet adott a Paget Olivér emlékére 1868-ban a nevezetes tordai emlékzsínon tett alapítvány, minek jövedelméből állandóan ki van tűzve három (25, 50, 100 frtos) jutalom.

1877-ben az angol nyelv a teológusoknak kötelező tárgyává tétetett.

A *dogmatörténelmet és teol. encyclopédiát* fölvette Simén Domokos, ki 1866-ban lett az intézet tanára.

A teológiai oktatás ennyire útba volt igazítva, de nehezen tudott célja felé közeledni. Kriza püspökké választása (1861.) után

* Lásd Ferencz József idézett kéziratát és Kolozsvári Unitárius Kollégium Értesítőjét 1896—97-ről: „Visszapillantás a papnevelő intézet 50 éves multjára Boros György dékántól.

is csak a kolozsvári két pap tanított egyik-másik gymn. tanár segítségével: Ferencz József, Marosi Gergely, majd helyette Simén Domokos, Derzsi József, Péterfi Dénes, Mózes András. Ferencz József püspökké választása után is tanított heti 5 órán.

Az *orgona* tanulását 1860-ban (272. E. K. T. sz.) kötelezővé tette az E. K. Tanács, de csak 1870-ben léptette életbe s 1878-ban a papnövendékek tetszésére bízta a Főtanács. (25. jk. sz.) E helyett kötelezte a műének tanulására.

Az *egyházjog* tanulását 1872-ben (326. E. K. T. jk. sz.) kötelezővé tette. Egyik évben egyetemes, a másokban unitárius egyházjogot kellett tanulni.

Gazdasági és kertészeti ismeretek szerzése szükségességét hangoztatja Ferencz József püspök 1879-ben az E. K. Tanács előtt. Az indítványt a kereszturi zsinat (15—1879. sz.) elfogadja és életbe lépteti.

A *közegészségtan tanítására* 1882-ben a vallás és közokt. miniszter hívja föl a figyelmet. Az E. K. Tanács intézkedik (245—1882. t. ü. sz.), hogy az iskola orvosa (dr. Bartók István) heti 2 órán tanítsa. Azóta állandóan tanított.

1884—85. tanévben Boros György (ki 1879-ben lett teol. tanár) kezdeményezi egy új tudományág, a *bibliai teologia* tanítását és a *bibliai szövegbirálót*. Ezzel kapcsolatban a hittan tanítása az I. évről áttétetett a II. évre.

Ferencz József püspök fölvette a *szónoklattan*t, Péterfi Dénes a *vallásbölcsezetet*, Gálfi Lőrinc a *nevelést*ant.

A *vizsgálatok* érdekében meg-megújuló intézkedéseket tesz az egyház. 1861-ben az E. K. Tanács határozza (199. sz.), hogy a teológusok a három év elvégzése után még egy félévig készüljenek a papi szigorlatra. Ezt a határozatot a Főtanács 1862-ben megerősíti (53. jk. sz.). 1869-ben a Főtanács (6. jk. sz.) rendeli, hogy írásbeli vizsgát tegyenek. Simén Domokos teol. tanár ezt a határozatot úgy kívánja értelmezni, hogy a teológia összes tárgyaiból írásbelit kell tenni. Az E. K. Tanács méltányolta ugyan a Simén felfogását, de „körülményeinkhez képest gyakorlati szempontból“ fogta föl a kérdést és (34—1870. jk. sz.) azt határozta, hogy „a predikáció és agenda készítésből“ tegyenek írásbeli vizsgálatot.

Ferencz József püspök 1879-ben azt indítványozta, hogy a 3-ad évesek az év folyama alatt a teol. tudományok köréből fél-

évenként egy-egy írásbeli dolgozatot készítsenek, a dolgozatok tárgyát a szaktanár jelölje meg, a dolgozatot ő bírálja meg és a vizsgáló bizottságnak tegyen jelentést. Az indítványt a Főtanács (15—1879. jk. sz.) elfogadta, fönntartván a zárthelyi dolgozatokra vonatkozó intézkedést is. Egyik dolgozatot jan. 31-ig, a másikat május 31-ig kellett beadni a püspöki hivatalhoz, a ki a szaktanárnak adta ki bírálatra. A zárthelyi dolgozathoz segédkönyvül csak a bibliát vagy a bibliai szótárt szabad használni. Ha az írásbeli dolgozat nem felel meg, a szigorló szóbeli vizsgára nem bocsátható. A szóbeli vizsgálat a püspök elnöklete alatt egy bizottság előtt nyilvánosan tartatik. Öt érdemjegyet alkalmaztak: kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen. Egy javítás volt engedélyezve. A ki másodszor is elégtelen, a papi pályától el van zárva.

Az osztályok félevenként vizsgát tesznek. A ki elégtelen, egyszer javíthat, ha kettőnél nem több tárgyból elégtelen. Különbön az osztály ismétlésére útasittatik.

1885-től kezdve életbe lépik a 4-ik év, mint *szigorló év*. A tanulók nem járnak előadásra, hanem készítik az írásbeli dolgozatokat és készülnek a szóbeli vizsgára.

A *gyakorlati lelkészskézésre* előkészülés érdekében igen fontos intézkedésnek bizonyult a gymnasiumi *vasárnapi iskola* életbe léptetése. Boros György indítványára az E. K. Tanács meghatározta, hogy az alsó öt osztály unitárius tanulói a téli vasárnapok reggelén gyűljenek össze istentisztelet jellegű vasárnapi iskolára, mely 'll gyülekezeti énekből, imából, közérékből, tanításból és bezáró énekből. A tanítást a papnövendékek rendre végézik. A tárgyválasztásra, a tanítás menetére és megbírálására felügyelt az indítványozó. Kezdődött 1880-ban és egy vezetés alatt tartott az 1908—9 tanév végéig, midőn a főgymnasiumi vallástanári állás szerveztetett. Ettől kezdve a vallástanár, jelenleg Vári Albert vezeti. Az E. K. Tanács az alapítónak és a vasárnapi iskola 30 évig vezetőjének, dr. Boros Györgynek elismerő köszönetet nyilvánít. Az első időszaki munkálkodásról terjedelmes naplókönyvek nyújtanak tájékozást, melyekből a tanítás tárgyát, a tanítás menetét meg lehet ismerni. Igen hasznosnak bizonyult mind a papnövendékekre, mind a tanulókra nézve az az eljárás, a mely több évig gyakorlatban volt, hogy a papnövendékek a tanítás után a tanulók 8-20-as csoportját maguk körül gyűjtötték s ott kérdés, vagy a tanulók kérdései alapján az eltanított tárgyat földolgozták, megbeszélték.

A Teológiai Intézet 1909. évi Értesítője (XI. évf.) a vasárnapi iskoláról kimerítő tájékozást tartalmaz.

Az intézet önállósága későre kezdett kibontakozni, mert habár 1847 óta van is bizonyos szervezete és 1859 óta két tanára, a főgymnasiummal oly szoros kapcsolatban él, hogy az önállóság nem vehető észre.

A teológusok együtt laknak a gymn. tanulókkal. Szobafőnökök, osztálytanítók és magántanítók. Ez a viszony jövedelmi nézőpontból előnyös, mert az idősebb és főképpen a végzett teológus különböző címeken annyi jövedelmet biztosít magának, hogy ha takarékos, még tőkét is gyűjthet. De másfelől az önálló tanulmányozásra kevés, vagy semmi ideje s még kevesebb alkalmá, mert szobájában 15—20 tanuló van összezsufolva.

Annyira szorosan be van ékelve a gymnasiumba, hogy igazgatója a kollegiumi igazgató. 1879—80-ról „Értesítő“ jelenik meg, de abban a teológia csak úgy szerepel mint a gymn. és elemi iskola mellett egyik, az első tag. Csak az 1894—95. évi Értesítőben jut annyi önállósághoz, hogy saját címe alatt — „Hittani intézet“ — külön van fölvéve és egy évi története egy csoportba foglalva van ismertetve. (A kolozsvári unitárius főiskola: hittani intézet, főgymnasium és elemi iskola *Értesítője* az 1894—95-ik tanévről, szerk. Boros Sándor igazgató.) (XVI. évf.)

Az 1895—96. tanévben munkába vételet az intézet új szabályzata és a következő évben életbe lépett.

1896—1909. az Unitárius Vallásközönség Papnevelő Intézete.

Az 1896—97. tanév új időszak kezdő éve. Az unitárius egyház Magyarország ezeréves főnnállása ünnepi évében új szabállyal látja el a főgymnasiumot, megalkotja a Papnevelő Intézet első önálló „szervezetét és rendszabályait“ a tanári kar előterjesztése alapján. A szabályzatot az E. K. Tanács 226—1896. t. ü. sz. alatt jóváhagyta, életbe léptetését meghatározta. A szabályzat egyik leglényegesebb pontja, hogy a Papnevelő Intézetnek önálló igazgatója van: a *dékán*. Az E. K. Tanács a dékáni teendők végzésével Boros György teol. tanárt bizta meg. Az E. Főtanács 64—1896. sz. alatt megerősítette a szabályokat s az Intézet önállóan kiadta. Dékánnak egy évre megválasztotta Boros Györgyöt és ezt ismételte évről-évre 1910-ig. Ekkortól a választás 4 évre szól.

Az önálló szervezet előnyeit és föltételeit a dékán így körvonalazta :

„Ma egészen megfordítva áll a helyzet az 50 év előttivel szemben. Akkor a külső formára helyezték a főfigyelmet, ma a tudományos miveltségre. Akkor törvények, rendeletek, szabályok és büntetések korlátozták a pályára készülő ifjakat, ma a büntetések megvannak szűnve, a tudomány mezeje ki van tárva és az intézet azt várja növendékeitől, hogy az erkölcsökben feddhetetlenek, a tudományban jelesek, a szorgalomban jutalomra méltók legyenek. Ma, ha a növendék jól fogja fel helyzetét és helyesen értelmezi a szabadságot, abból az ő állásához és jövő feladataihoz mérten alig hiányzik valami, vagy talán nem is hiányzik semmi, ha csak nem olyasmi, a mit sem az intézet, sem önmagok meg nem adhatnak.

A magába szállásnak, a lélek mélységeibe merülésnek és magasságaiban szárnyalásnak, a belső teljes átalakulásnak és újjá születésnek sehol, egyetlen pályán is nem forog fönn oly nagy szüksége, mint itt.

A tudomány bősége és sokoldalúsága kisérti az orvost, a bírót, a tanárt s még a nevelőt is, főleg ha a tapasztalat és a gyakorlat is segítségére mennek, de a lelkészre készülőknek egész lényében, teljes valójában s nemcsak gondolataiban és tudásában, nemcsak izlésében és ítéletében, hanem szívében, érzésében, hitében és reményében is át kell alakulnia, újjá kell születnie.

Az az elv, amelyet az egyéni, benső átalakulásról elmondotam, áll mint föltétel a tudományos készülésnél. Ez az intézet nem kívánta és most sem kívánja formulálni önknek a tudományos fogalmakat, nem kívánja tantételekben emléttetni be a dogmai tételeket azért, hogy majd azokhoz mérje hithűségöket és azok szerint ítélje meg kvalifikációjukat. A tudományos készültség alapföltétele a szabad vizsgálódás és azt ezek között a falak között mindig a legnagyobb becsben tartották, anélkül azonban, hogy valaha szemük elől tévesztették volna az unitárius lelkészt jellemző tiszta keresztény elveket.“

Az intézet továbbfejlesztését az intézet vizsgál- és felügyelőbizottsága sürgeti és a főhatóság előtt kifejti, hogy egy teljesen befejezett négy osztályú teológiai intézethez hat tanszéket tart szükségesnek a következő tanszakokra: 1. Rendszeres teológia. 2. Ótest. biblia-ismeret. 3. Újtest. biblia-ismeret. 4. Filozófia. 5. Jog és történelem. 6. Gyakorlati teológia. De mivel erre egyelőre a pénzügyi viszonyok miatt nem számíthat, a halaszthatlan szükség szem előtt tartásával azt ajánlotta, hogy az újtestamentumi bibliai ismeret tanítására állíttassék be egy rendes tanár s a lelkész-tanárok legalább félannyi órán tanítsanak, mint a rendes tanárok.

A bizottság javaslatba hozta, hogy a hittani intézetnek a Fe-

rencz József Tudomány-Egyetemmel való kapcsolata alapján a filozófia, egyetemes egyházjog, jogtörténelem és pedagógia előadása részint kihagyassék, részint oly szűk körre vonassék, a milyent e tárgyaknak a teológiához való viszonya megkíván, ellenben a lélektan, logika, filozófia, de főleg a keresztény ethika előadására nagyobb súly helyeztessék s azonkívül mindenik főtárgy mellett speciális kollegiumok tartandók. A bizottság a gyakorlati bibliamagyarázat, gyakorlati erkölccstan, a kateketika és a hitoktatás tanítását ajánlja figyelembe. A nyelvek közül az újtest. görög és az angol nyelvet emeli ki.

A javaslatot az egyházi főhatóság tárgyalta, de az intézet és a tanári személyzet érdekében is egy fontos lépés már előre tétetett. Elvileg kimondatott s részben gyakorlatilag is megvalósult, hogy a lelkész-tanárok legalább félannyi tanórán tanítsanak, mint a rendes tanárok. Ezzel kapcsolatban sikerült a Főt. püspök ural, mint egyik rendes tanárral szemben azt az előnyt nyújtani, hogy egy pár tárgy tanítása alól fölmentessék, tekintettel negyven évet meghaladó szolgálataira. A szimbolika teológiát Gálfi Lőrinc h. tanár már korábban, az unitárius egyháztörténelmet Mózes András átvette és előadta.

Az 1899. évi zsinati Főtanács a tanárok fizetésének rendezése ügyén is lendített annyit, hogy kimondotta, hogy a teológiai tanárok fizetése legalább olyan összegben megadassék, amilyent a kolozsvári főgimnázium hasonló korú tanárai élveznek s hogy a dékán is némi fizetésben részesíttessék.

A papnövendékek számának növelése tekintetében a Papnev. Intézet Vizsgáló és Fegyelmi Bizottságának javaslata alapján az E. K. Tanács meghatározta és életbe is léptette a VIII. osztályú azon tanulók segélyezését, akik szülőik beleegyezésével, lelkészük látmozásával benyújtott folyamodványban kijelentik, hogy a papi pályára szándékoznak lépni.

Az új szabályzat szerint alakult intézet tanító személyzetét és az eltanított tárgyakat az Értesítő részletesen kimutatja.

A hallgatók száma: I. éven 3, II. éven 2, III. éven 3, IV. éven 2, összesen 10. Papjelölt volt 4.

A saját lábára állított intézet gyors léptekkel halad. Először is keresi az egyetemmel való kapcsolatot s dr. Wlassics miniszter 43083. számú rendeletével megnyeri, hogy „az intézet I., II., III. éves rendes hallgatói a kolozsvári tudomány-egyetem bölcsészet-

nyelv- és történettudományi karán fél éveik teljes beszámíására való jogosultsággal rendes hallgatókúl olykép iratkozhasanak be, hogy csak heti 10 óra hallgatására köteleztessenek s az egyetemi rendes hallgatókat megillető jogokban és kedvezményekben, az ösztöndíjakra való jogosultság kivételével, részesedjenek“. „Az unitárius teológusok az egyetemi tanfolyamnak elvégzése után külön miniszteri engedély nélkül bölcsészetdoktori szigorlatra bocsáttassanak.“

A jog csak azért volt az I—III. évre korlátozva, mivel a IV. évesek, mint szigorlók, nem jártak előadásra.

Az egyetemi díjakat az egyház fizeti, de ennek fejében megköveteli, hogy legalább a fő tárgyakból kollokváljanak az egyetemen. Aki ennek nem tesz eleget, a következő félévben az egyetemi díjak kifizetésére nem számíthat. Ez az intézkedés később oda módosult, hogy köteles a befizetett tandíjat visszafizetni. Ezért atyja vállal jótállást a belépéskor kiállított hiteles nyilatkozattal.

Az új szabályzat értelmében *első alapvizsgálat* volt 1897-ben szept. 4-én. *Első szakvizsgálat* volt 1898 május havában.

Az 1898—99. tanév nem felelt meg a várakozásnak annyiban, hogy a hallgatók száma csak eggyel növekedett. A jelen évihez hasonló csekély még nem volt a hittanhallgatók létszáma. Ez a tény az E. K. Tanácsot arra indította, hogy a Papnevelő Intézet Bizottságától javaslatot kérjen a létszám növelése érdekében. A Bizottság a kérdést tüzetesen megvizsgálta és azt a véleményt nyilvánította, hogy a Papnevelő intézet lépésre elő kell készíteni a VII-ik s főleg a VIII. osztály azon tanulóit, akik arra hajlandóságot mutatnak. Az ilyen ifjak, ha szülőik hozzájárulását és lelkészük ajánlatát is bemutatják, nagyobb segélyben is részesítendőek s a teológiai önképzőkörbe tagokúl fölveendőek, hogy a hittanhallgatókkal érintkezés útján a szakpálya iránti érdeklődés és hajlam ébredjen föl bennök.

Az 1899—1900. tanév nevezetes jelenségek színtere. Először tart az Intézet önálló megnyitó ünnepet.

A dékán a tanévet *értekezéssel* nyitja meg ily cím alatt: *A teológiai oktatás feltételei.*

Hasonlóan nevezetes, hogy ebben a tanévben lépett gyakorlatilag is életbe a negyedik évfolyam és hogy az Intézet igazgatósága a továbbfejlesztésre tervezetet készített és nyújtott be az E. K. Tanácshoz.

Lendületet vesz a hallgatók jelentkezése. Ébred a reménység,

hogy nagy változások fognak következni, mert az új iskola-épület már készen van. A dékán így jellemzi a hangulatot az 1900—901. év mozzanatai között: „állandóan kísér és kísért a megválás gondolata. Itt a régi épület falai között minden arra utal, hogy közel van már a vége. Avúlt, roskadozó, kopott és kimerült minden s mégis van valami rajta és bennük, ami leköti figyelmünket: a múlt, melynek jelene éppen azért oly megviselt, mert hosszú és viszonszágteljes volt“.

1900-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter 74837. számú leiratában az egyetemi jogot kiterjeszti a IV.-ik évre is. Az E. K. Tanács az intézet tovább fejlesztését nem igéri, mivel az anyagi körülmények akadályozzák az új tanár beállítását.

Az 1901—2. tanév öröm esztendeje. Az új kollégiumban a Papnevelő Intézetnek külön helyiségei vannak a templom felőli soron. Első a dékán hivatalos helyisége, azután a hálóterem husz ágygyal, a dolgozó-terem husz asztallal és szekrényekkel (képe közölve van az Értesítőben). A házirend megfelelően van szabályozva a dékán felelősségével egy *felügyelő* vezetése alatt.

A hallgatóknak van külön olvasószobájok, van két tantermők (később egy harmadik is átadatott).

Az új viszonyok szerint átalakított, tehát második szabályzatot az E. Főtanács jóváhagyta (43—1901. sz.). Az új szabályban a régi reggeli praeces helyett, melyre a diákoknak öt óraker kellett összegyűlni, a hittanhallgatók fél nyolc óraker mennek „közös imádkozásra“ és azt sorra vezetik. Sorrendje: egyházi ének, egy bibliai részlet olvasása, imádkozás, ének. Az első szabály 26 pontból állott, a második 63-ra bővült.

A szabályzat és az önálló elhelyezkedés nagyobb mértékben biztosítja az egységes vezetést, valamint a hallgatóknak egymásra kölcsönös hatását, de megváltoztatta a külső társadalommal való viszonyt. A hittanhallgatók csaknem teljesen az iskolai segélyezésre vannak utálva. A gimnáziumi tanulókkal csak az étkezés alkalmával érintkeznek. A gimnáziumi tanulók magánoktatása (privát tanítóság) megszűnt, a szülők csak ritkán veszik igénybe a hittanhallgatókat, akiknek e miatt a jövedelmük nagyon megcsappant, csaknem teljesen az ünnepi szolgálatért (legacio) kapott kis összegre vannak utálva.

Az új elhelyezkedés a hallgatók *létszámára* jó hatással volt. A dékán az 1902—3. tanévről szóló jelentésében örömmel hirdeti,

hogy elérték a létszám maximumát (20). Azt is hozzájegyzi, hogy „nemcsak a számbeli eredmény mondható kedvezőnek, hanem az is általában nyilvánítható, hogy a Papnevelő Intézet hallgatóit a pálya iránt lelkesedés, a tanulmányokban szorgalom vezeti. Azt nem mondhatjuk, hogy a célt ebben az évben már elértük, de az intézet ifjúságának tapasztalt jó közszelleme följogosít sok reményre.

„Ha Papnevelő Intézetünk megnyeri a Magyar Unitárius Egyháztól azt a támogatást, amelyre szüksége van s amely iránt már ezelőtt négy évvel megtette a Papn. Int. Bizottsága az előterjesztést, vagyis *ha a tanári létszám növeltetni*, a szakkönyvtár gazdagíttatni fog, ha a hallgatók pályadíjak nyújtásával is serkentetni fognak, akkor ez az intézet még jobban meg fog felelni magasrendű föladatának.“

Az 1902—3. tanévben az Intézet bizottsága előterjesztést tesz, hogy a hittanhallgatók az internátusi 50 korona díj fizetése alól mentessenek föl. Az E. Főtanács 130—1902. sz. határozatával a díjfizetés kötelezettségét törölte s ugyanakkor a hallgatókat az étkezésnél asztalfőkké rendelte.

Új törekvések mutatkoznak az új intézetben. Erre vall a dékánnak az 1903—4. évi Értesítőben (11. lapon) közzétett fejtegetése:

„Az Unitárius Papnevelő Intézet Magyarországon egyedüli hely, honnan az unitárius egyházak lelki pásztorokat, az unitárius eszmék apostolokat várhatnak. Akármelyik célt is tekintjük, olyan nagy föladat vár most Intézetünkre, amely még akkor is csak részben oldható meg, ha minden tényező egész erejét egyenesen ennek az érdekében használná. Ez ideig a célt ismertük, de az eszközöket csak nagyon hézagosan kaptuk meg. Mióta az új intézetben önálló szervezettel s külön helyiségekben működik a Papnevelő Intézet, a tanulók létszáma elérte a tervszerinti legnagyobb összeget. Ez megnyugtató, de a nyomába már bele lépett egy újabb óhaj: vajha ez az intézet iskolája lehetne a közönségnek is. A teológiai oktatás, ha nem is a tudományos szakok részleteiben, de a tudománynak általános érdekű főbb vívmányaival érdekli s kell, hogy érdekelje a nagy közönséget is. A Papnevelő Intézet feladata volna, hogy koronkint közérdekű előadások tartásával fölhívja a közönség figyelmét azokra a nagy változásokra, amelyeket a vallástani, a bibliai és egyháztörténelmi kutatások sikerei előidéztek. E nélkül csaknem elkerülhetetlenül keletkezni fog egy tátongó nagy úr, az iskola és a társadalom s illetőleg a lelkészek felfogása és gondolkozása s a közönségé között, mert a magyar napi sajtó, mely az irodalomnak minden ágát felöleli és a könyvirodalmat leszorítja s csaknem fölöslegessé teszi, a teológiai kérdéseket nem érinti, ne-

hogy felekezeti zavarokat létesítsen, a teológiai és egyházi lapok pedig a nagyközönségnek elenyészően csekély részéhez jutnak el.

Ezt a nagy hiányt részben pótolhatnák a hittani intézetek s a miénk is. A mi intézetünk gondolhat ilyesmire, de a megvalósítás lehetőségétől fölötte messze áll, mivel a tanári létszám még mindig a minimummal küzködik, azzal, ami ezelőtt ötven évvel is meg volt.

Midőn tehát az új intézet áldásos hatását és előnyeit örömmel látjuk a tanulói életben, a közszellemben és a munkakedv fokozásában, indokolt az az óhajtásunk, hogy minél előbb új szaktanárokat nyerjen intézetünk, kik erejüket, buzgalmukat és tanulmányukat az Intézet előtt lebegő magasztos cél érdekében használják fel.

Az 1904—5. évi megnyitójában a dékán 25 hallgatót mutat be és ezeket mondja:

„Érdekes jelenségnek nyilvánítom, de mindamellert is gondolkozóba ejt mindnyájunkat, nem annyira azért, mert intézetünk berendezése kevesebb ifjú részére készült, hanem főleg azért, mert azok, akik ide most először lépnek be összesen 12 en, jól tudják, hogy a papi állások ez idő szerint csaknem kivétel nélkül mind be vannak töltve, nagyrészt ifjú emberekkel s hogy a mi viszonyaink között, rendes úton, csak 2—3 papi állás üresedik meg egy év alatt, tehát a 25-ik papnövendékre csak tíz év múlva kerül sor.

Miután a helyzetet ismerve lépnek erre a pályára s miután a személyes figyelmeztetés után is mindnyájan megmaradtak szándékuk mellett, jogosítottnak érzem magamat, tovább menő okokban keresnem a jelenség titkát. Talán a kor szelleméhez fordulhatok legalaposabb reménnyel, ahhoz, amely az exact positivizmusból átcsapott a történelmi alapon nyugvó spiritualizmusba. Amely elfordult attól a rideg arche (αρχή) től, amely önmagán kívül nem tűr semmi létezőt; amely felöltöztette szépséggel, kellenivel és életlehelettel az anyagot, miután élettársával nem volt megelégedve. Talán megérezték az úr szellőjét járni az élet kertjében, a nap alkonya szürkületében és meghallották a hívó szót és jöttek, mitől sem rettenve vissza.

Talán kiolvasták a mai népek szellemi forradalmából, hogy az Isten megvetése és a haza megtagadása, amely az alapjában oly üdvös szocializmusból kinőtt újabb társadalmi szövetkezetek alapelve kezd lenni s a hierarchizmus, amely száz esztendőök alatt konszolidált befolyását kezdi veszíteni, nemcsak a magasabb körökben, hanem a nép között is, újabb kísérleteivel olyan helyzetet fog teremteni, melyben csak a názáreti mester szelleme tud békét és boldogságot hozni létre s a melyben a mi egyszerű evangéliumunkra szükség lesz.

Talán azt is következtethetem tehát, hogy önök nemcsak élet-

pályát akarnak biztosítani maguknak, nemcsak megélhetést, hanem olyan műveltséget és szellemet is, amelynek önmagában rejlőd jutalma van. Én hajlandó vagyok a legjobbra következtetni ezen elhatározásukból, hajlandó vagyok arra a föltevésre, hogy ha nem is valamely öntudatos meggyőződés, de bizonyos szent sejtélem működik lelkükben s készíti, hogy igyekezzenek bejutni az alá a fa alá, amelyhez az őskori próféta gondolata szerint Isten a jó és rossz tudását kötötte.

Őnök nyugodtan vágyakozhatnak a tudásnak ezen almájára, mert a mi Istenünk nem fél, hogy az ember olyanná lesz, a milyen ő. A mi Istenünk nem igyekszik tilalomfát állítani a tudás útjába és nem félti hatalmát az embertől, hanem azt akarja, hogy legyünk szentek, mint ő szent, legyünk tökéletesek, mint ő tökéletes és legyünk egyek vele, mint egy volt a Jézus.

A tudás szomszárja hozta ide! Felséges ösztön. A hiten kívül talán egyedül olyan, amely kizárólag csak emberi.

Első tekintetre nem látszik haladásnak az intézet életében, de mégis annak minősítjük, hogy az intézet tanári kara 46 évi szolgálat után 1906-ban fölmenthette Ferencz József püspököt a tanítás alól. Tárgyait egymás között kiosztottuk. Tanított koronként szimbolika teológiát, erkölccsant, egyházi szónoklattan, egyházi szertartást, unitárius egyháztörténelmet. Az Intézet ünnepélyesen vett búcsut a főpásztortól, mint teológiai tanártól.*

Nehézségek az új intézetben is mutatkoztak. A dékán az 1907—8. évi Értesítőben így tárja föl a helyzetet:

A házirendnek mindig megújuló akadályja, hogy husz ifjú ember egy teremben kell, hogy aludjék s egyben kell végeznie a magánfoglalkozást. A legszorgalmasabb ifjú sem tud annyit végezni, amennyit óhajtana, mert kivihetetlen, hogy egyik vagy másik ne zavarja, ha szándéktalanul is. Főképpen az irodalmi és más versenyek csaknem lehetetlenné vannak téve, mert mielőtt valami eredményt elérhetne, aki dolgozni akar, már fölfedezik. Azok, akik a megelőző években pályáztak, rendszeren a tanterembe, vagy más idegen helyre vonulva dolgoztak. A Papnevelő Intézet vezetősége a kérdéssel sokat foglalkozott, de az épület beosztása miatt eredménytelenül. Ezen csak majd a messihi jövőben s akkor is csak úgy lehet segíteni, ha a Papnevelő Intézet egészen önálló és a célnak megfelelő épületbe fog elhelyeztetni.

Az intézet megerősítése érdekében tovább foly a sürgetés. 1908-ban az udvarhelyi egyházkör közgyűlési (22—1908. sz.) javaslatot terjeszt föl az intézet fejlesztése érdekében. A Papnevelő Intézet 46—1908. jkv. sz. alatt szintén előterjesztést tesz. Kéri, hogy az intézet neve legyen „Teológiai Akadémia“, legyen hat rendes

* Az Értesítő közli az üdvözetet és a választ.

tanára és rendeztessék a dékán fizetése. Az E. K. Tanács 964—1908. sz. alatt „a papnevelő intézet fejlesztése kérdésének megoldását a maga részéről is elkerülhetetlennek tartja, minthogy azonban e nagyfontosságú ügyet még kellőleg nem tanulmányozhatta, kéri, hogy bizassék meg a fejlesztés ügyét beható tárgyalás alá venni s figyelemmel egyházunk pénzügyi helyzetére is, a jövő évi Főtanácsnak tegyen részletes előterjesztést“. Az E. Főtanács a javaslatokat kiküldi véleményadásra az egyházköröknek (32—1908. sz.). Így jut a kérdés a papnevelésben érdekelt egyházközségek közetelen közelébe.

A tanári kar javaslata megjárta az egyházköröket. Nagy érdeklődés és élénkség nyilvánult iránta. Az alapjavaslat, valamint a körök véleményének lényege közölve van az Intézet értesítőjében (1909—1910. évf.). Értékes és figyelemre méltó munka. Nagy terjedelme miatt ide nem vehettük át, de a következők, mint általános érdekű tételek nem mellőzhetők:

A Papnevelő Intézet föladata *gyakorlati és tudományos*. Gyakorlati annyiban, hogy gondoskodnia kell a papok előkészítéséről. Gondoskodnia kell arról, hogy az unitárius vallás elveit meggyőződéssel és meggyőzőleg hirdessék a szószékről s a papi gondot buzgósággal végezzék híveik között. Inspirálnia kell arra, hogy az önmegtágadásig menő buzgósággal sáfárkodjanak a rájuk bízott gyülekezetben s tanúságot tegyenek arról, hogy Jézusnak hű követői, az Isten országának apostoli lelkesedésű munkásai.

Hogy az Intézet ezt az átalakító és hasznos munkát teljesíthesse, szüksége van olyan tanárookra, akik a papi hivatást maguk is szépnek tartják, azért lelkesednek. De ezek a tanárok egyben a tanuló ifjakat is kell hogy szeressék s a velük való érintkezésben már előre tanítsák meg saját példájukkal is a leendő hívekkel való elbánást

Papnevelő Intézetünk csak akkor fog hivatása magaslatán állani, ha az egy erős tanári testület vállaira nehezedik s ha ezek a tanárok első helyen s legfőképpen az Intézetnek szentelik munkaerejüket és gondolataikat.

Erős tanári testület alatt hat rendes tanárt s egy-két helyettes, egy-két szaktanárt értünk. Ezeknek magas műveltségű és tárgyaikban tudós embereknek kell lenniök.

A teológiai tanári kartól lehet és kell is várni azt, hogy a teológiát tudományosan művelje s az unitárius eszméknek a tudományos művek, tanulmányok és értekezések kiadásával nemcsak irányt adjon, hanem azokat az ellenkező fölfogásaikkal szemben — ha szükség, védelmezze is.

A teológiai tanári kar föladata első helyen az is, hogy a

szaktudományok fejlődését figyelemmel kísérje, ismerje és azok felől a tanulókat, de megfelelő alkalommal a nagyközönséget is tájékoztassa.

Hogy ezek a nagyszerű feladatok immár valahára munkálatba vétessenek, az Egyházi Képviselő és Főtanács döntő intézkedéseitől függ. Ki kell már mondani s meg is kell valósítani a Papnevelő Intézetnek megfelelő kiépítését.

Az E. Főtanács 24—1909. sz. alatt meghatározta, hogy neve legyen: *Unitárius Teológiai Intézet*. 1909 szeptemberétől kezdve legyen négy rendes tanszéke:

1. Rendszeres teológiai, 2. ószövetségi történelem és exegetikai, 3. újszövetségi történelmi és exegetikai, 4. egyháztörténelem és jogi tanszékek.

Az ötödik (a gyakorlati teológiai) tanszék beállítását egyelőre mellőzi és kötelezi a tanárokat, hogy ennek a tárgyait is lássák el.

A tanári fizetést is rendezi a Főtanács s két új tanszéket, a harmadikat és negyediket betölti: Gálfi Lőrinc és Csifó Salamon tanárokkal. Péterfi Dénes lelkészt meghagyja eddigi munkakörében, dr. Boros György rendes tanár marad az ószövetségi tanszéken.

Egyben rendeli az E. Főtanács azt is, hogy az intézet szabályzata megfelelően átalakíttassék és a tanárképesítésről is szabályzat készíttessék.

1909—1915. Unitárius Teológiai Intézet.

Minden eddigi sikert fölülmul az, amit 1909-ben az egyház főhatósága biztosított. Most már van az intézetnek önálló tanári kara is. Ferencz József püspök maga nyitja meg az új tanévet s többek között ezeket mondja: „Kiváló örömmel köszöntöm mindnyájokat az új tanév kezdetén, amellyel papnevelő intézetünknek egy új korszaka nyílik meg...”

Mire alapíthatjuk hát az új korszakot? Arra, hogy bár az intézetben ezután is ugyanazon tanárok fognak működni, akik eddig is működtek, az új szervezettel az eddigi 1 egész tanár helyett az intézetnek 3 egész tanára lesz, akik kizárólag az intézetnek szentelhetik tehetségüket és munkaerejüket, 4-ik tanárnak, a míg e tanszékre is rendes tanárt állíthat be főtanácsunk, megmaradván a féltanári állás is, valamint az sincs kizárva, hogy a szükséghez képest az intézetben ezután is még segéderők, óraadó tanárok is alkalmaztassanak. Minő lendületet fog ez adni, de kell is, hogy adjon ez intézetünknek egyfelől az által, hogy ezzel a szervezettel az igen tisztelt tanár urak most már inkább érvényesíthetik magok között a munkamegosztás sikert biztosító nagy elvét;

másfelől azáltal, hogy kiki a maga szakkörébe jobban elmélyedhet és így minél több és buzgóbb gyöngyszemeket hozhat felszínre azoknak mélyeiből, amik aztán szükségképpen hallgatóikban is fokozni fogják az érdeklődést, a tudásvágyat; a szemináriumokban pedig, amelyek szintén új intézmények lesznek az intézetben, figyelemmel kísérhetik és ellenőrizhetik az intézet tagjainak munkálkodását.

Ami az igen t. tanár urakat illeti, nem tartom szükségesnek buzdítani és lelkesíteni elhivatásokra; mert ismerve eddigi működésüket részint éppen ebben az intézetben is, teljes bizalommal és reménnyel vagyok az iránt, hogy minden erejükkel azon lesznek, hogy vele emeljék teol. intézetünket. Ez a theol. intézet unitárius theol. intézet. Mi ebben az intézetben unitárius egyházunknak kívánunk lelkészeket nevelni. Az unitarizmus szelleme hassa át és vezesse az igen tisztelt tanár urakat is előadásaikban szintúgy, mint az intézet tagjait tanulmányaikban. Nem a rút felekezeti elfogultságot értem én ez alatt. Ez távol volt egyházunktól mindig s legyen távol ezután is. Az unitarizmus szelleme szerintem az igazság keresésében és szeretetében, a testvéri érzés ápolásában és a hazafiságban nyilvánul. Erre van alapítva egyházunk is. Ezért ragaszkodtak annyira s hoztak ennek érdekében annyi áldozatot hitelődeink is. Kövessük őket ezután is egyházunk forró szeretetében, hitigazságainak védelmében és terjesztésében.

A programmszerű főpásztori beszéd után Csifó Salamon, most már rendes tanár, olvas föl értekezést *Az élet és vallás* címen. A dékán dr. Boros György tart megnyitót, melyben többek között így szól:

Először is a hála és köszönet meleg szavait intézem a Mélt. és főt püspök úrhoz, mert hogy intézetünk nemcsak címben, hanem erőben is oly nagy lendületet nyert, azt első helyen szeretett püspökünk lelkes közreműködésének köszönhetjük. Nem akarom fölidézni a múlt idők nehéz küzdelmeit, nem akarok rámutatni haladásunk lassúságára, elég nekem, hogy most örvendezhetek az új idő kezdetén. Elég, hogy fölemelhetem reménységem szárnyait abban a biztos tudatban, hogy ezentúl nagyon sokat megvalósíthatunk abból, ami eddig csak ábránd és óhajítás volt. Új rendes tanáraink Csifó Salamon és Gálfi Lőrinc nem új emberek, hanem régi munkatársaink, akiket jól ismerünk s akiknek erős vállaira immár teljes bizalommal neheztjük a nagy és magasztos föladatakat.

Az új idő nagyon előnyös változást hozott létre, amit a tanrendből már észrevehettünk. Megszaporodtak a seminariumok. Mit jelent ez? Azt, hogy mi önökkel nemcsak ex cathedra akarunk beszélni, hanem közellenül. Magukkal együtt akarunk dolgozni. Segíteni, irányítani akarjuk. Várjuk és kérjük, legyenek bizalommal hozzánk. Nemesak tanügyi, hanem benső kérdéseiket is terjesszék

előnkbe s mi legjobb igyekezettel fogjuk keresni és megadni a választ.

Az Unitárius Teológiai Intézet címet csak 5 évig viselte. Ez alatt dékánja volt Csifó Salamon 4 évig. Utána Gálfi Lőrinc átlépett a legújabb rendszerbe. Ekkor újból revízió alá vétetett és az E. Főtanács megállapította a fennebb közölt szabályzatot, mely negyedik önálló szabályzat. Az intézet most már Teológiai Akadémia.

1915—Unitárius Teológiai Akadémia.

Az új idők jele, hogy 1896-tól kezdve, tehát nem is húsz év alatt, állandóan bővül, javul a helyzet és ahhoz képest módosul, javul az intézet szervezete, szabályzata, külső és belső élete Remélni lehet, hogy most már nyugvóponthoz jutott. Hihető az is, hogy az egyház életében befelé és kifelé is meg lesz jótékony hatása. Első eredménye, hogy a negyedik rendes tanárt Győrfi István személyében az 1914. évi Főtanács megválasztotta. 1915 szeptemberében tanszékét ünnepélyesen elfoglalta.

A hallgatók segélyezése.

A változott viszonyoknak megfelelőleg új intézkedések váltak szükségessé a hallgatók segélyezése érdekében is. Az egyház a lelkeszi pályára készülő ifjakat saját embereinek tekinti. Lakásukat, tanulásukat ingyenessé teszi. Még az egyetemi díjakat is az egyház pénztárából fizeti.

A pénzügyi javulást lehetővé teszi első helyen a b. e. Berde Mózsza fejedelmi alapítványa, azután az egyháznak nyújtott államsegély.

Egyesek is hozzájárultak a tanulás könnyítéséhez, a szorgalom fokozásához.

Először is egy nagyszivű, költői lelkű férfiú, Murányi Farkas Sándor fordította az intézet felé jóságos figyelmét. Szegényes hivatalnoki fizetéséből először 300 frt. alapítványt tett nejével együtt, melyet kiegészített 1000 frtra (2000 K). Az alapítványozó célja az volt, hogy egy pályára lépő ifjúnak a palástjáról minden évben gondoskodják. Alapító-levele a Teológiai Akadémia multjának igen becses okmánya.

A nagyszivű alapító célja az volt, hogy az életbe minden anyagi segedelem nélkül kilépő ifjú lelkésznek a kezdet nehézségeit megkönnyítse, hogy szent hivatásához első szükségletét, palástját, bibliáját és imakönyvét beszerezhesse.

Az Intézet azzal becsülte meg az alapítványt, hogy önálló könyvben évről-évre följegyezte a vonatkozó intézkedéseket és a nyertesek nevét. A teológus ifjak is lerótták az alapító iránti hálájukat azzal, hogy költeményeit egy terjedelmes kötetben kiadták.

Legújabbán *Hadházy Sándor* közpénztárnok és családja atyjok *Hadházy József* nevére, *Tibáld József* h.-ujfalvi lelkész és neje tettek szép és értékes alapítványt ifjaink segélyezésére, a teológiai oktatás elősegítésére.

A teológus ifjak 1887—88. tanévben lelkes buzgósággal megadóztatják önmagukat s évi hozzájárulással megteremtik a *Pályadíjalapot*, melyből évenként egy vagy két pályadíjjal jutalmazták a szorgalmas munkásokat.

A *Dávid Ferencz-Egylet* koronként pályadíjat és jutalmat tűz ki az önálló munkásság méltatására.

Mózes András-alap címen az egykori kedves tanár emlékére alapítványt gyűjtenek önmaguk között és az alap jövedelmét könyvvásárlásra fordítják. Mózes András családja tekintélyes számú könyvvel ajándékozta meg az ifjúságot. Az alaptól ezt a könyvtárt gyarapítják.

Egyesek dr. Boros György dékán, Balázs András, Végh Mihály, Nagy Dénes lelkészek, dr. Bedő Albert ny. államtitkár, Lőrinczi Dénes altábornagy koronként pályadíjat tűznek ki a hallgatók önképző körében. A Nagy Dénes járai lelkész pályadíjai már tíz év óta ismétlődnek halotti beszédek írására.

Székely László ny. lelkész alapítvánnyal gondoskodott a hallgatók jutalmazásáról, mert „közpályán töltött hosszas szolgálatom tapasztalatai és az egyházi élet terén végezett éber megfigyeléseim arra tanítottak, arról győztek meg, hogy egyházunk jelen és jövő sorsa nagy mértékben lelkészeink kezében van letéve s attól függ jelen és jövő előhaladásunk vagy hanyatlásunk, hogy milyen lelkészeink vannak és lesznek. Kihatásában, valamint az egyesekre, úgy a tömegre is nemesebb hivatást nem ismerek a lelkészinél. Hogy azonban egy lelkész a feladatát hivatásának megfelelően Isten és emberek, valamint önmaga megnyugtatóra betölthesse, elvégezhesse: felette kívánatosnak, sőt elkerülhetetlennek tartom, hogy mind tudományos és társadalmi téren, mind erkölcsi tekintetben magát önmivelés által is kiképezni igyekezzék s mindezen tekintetben mint kiforrott, határozott jellem álljon a hívek elé. Nagy súlyt helyezek különösen arra, hogy szerény, szorgalmas,

jó magaviseletű, Istent szerető, népet megbecsülő oly egyének járjanak a nép előtt, kik az alázatot önérettel párosítva, elmondhatják az Ur Jézussal: „amint én cselekedtem, ti is úgy cselekedjetek“. 2113 K a'apítványt tesz.

Egy pályadíj, valamint a jutalomdíj 40—60 K lehet. A pályá-, valamint a jutalomdíj nagyságát 100 korona keretén belül évről-évre a teológiai intézet bizottsága állapítja meg; az tűzi ki szabad, legjobb belátásának és mindenkor a szükségnek megfelelően a pályatételeket a teológiai tudományok bármely szakából. A bírálatban azért, hogy növendékeinket közelebből is megismerje, óhajtja, hogy az illető szaktanáron kívül egyházunk mindenkori püspöke vagy főjegyzője részt vegyen.

Jutalomdíjúl szintén a teológiai intézet bizottsága által évről-évre megállapítandó összeg adassék ki egy szorgalmas, szerény, jó magaviseletű, papi jellemű, magát ebben képező növendéknek.

Külföldi akadémiákon tanulás.

A XVI-ik százban Olasz és Németország, a XVII-ikben és XVIII-ban Hollandia, a XVIII-ban Hollandia, második felében Ausztria, a XIX-ik első felében Németország egyetemei és akadémiái voltak azok a forrástadó medencék, ahová az unitárius tanulók eljártak, hogy hazatérve új életet ébresszenek, új eszméket terjeszsenek intézetünkben és egyházainkban. A felsőbb oktatásnak ez az ága ma még nem áll kellő világításban előttünk, de reméljük, nem sok idő alatt tisztázni fogjuk, hogy jeles egyházi embereink hol és mennyi ideig folytatták tanulmányaikat. Ezúttal csak azokra mutatunk rá, a melyek a mai teológiai oktatásunk kiegészítőinek tekinthetők.

A XIX-ik század 50-es éveiben az idegen elnyomás elleni küzdelemben szerencsésen létrejött az angol unitáriusokkal való benső kapcsolat. A Kolozsvárt megtelepedett főur Paget János közbenjárására és buzdítására az angolok nemcsak egyházunkon segítettek, hogy iskoláit megmenthesse, hanem gondoskodtak ifjaink felsőbb oktatása befejezéséről is, följajnlván a Britt és külföldi unitárius társulat segélyét egy ifjunak, aki teológiai tanulmányait a londoni Manchester Collegeban óhajtja folytatni. Egyelőre félszegélyt ígértek, de azután a Társulat segélyének megfelelő összeget felajánlott az Intézet. A Collegeba még mielőtt a segély meglett volna, Német-

országból átmentek Ferencz József, Buzogány Áron és Marosi Gergely, akadémisták, de az olasz háború kitörése miatt pár hónap múltán haza kellett jönniök. Az angol alapítványra elsőnek 1860-ban Simén Domokos ment föl s utána ezideig már 17-en, kik közül 16 ott töltött legalább 2 évet, de néhányan 3 évet is.

Az ösztöndíjra az E. K. Tanács jelölte ki az alkalmasnak vélt ifjút a teológiát végzett vagy tanuló ifjak közül. Pályázat nem volt hirdetve, hanem a püspök vagy a tanárok javaslata alapján járt el az E. K. Tanács.

1881-ben az eljárás annyiban módosult, hogy a jelöltnek elmenése előtt vizsgát kellett tenni.

A vizsga tárgyát a Papn. Int. tanári kara jelöli ki. Azok, akik a Manchester College-ban, mely most Oxfordban van, legalább két évet tanulnak, s tanulmányaikról a bizonyítványt az E. K. Tanácsnak bemutatják, a mire kötelezve vannak, alkalmazhatók voltak a papnevelő intézetben tanárokul, sőt a gimnáziumban is a bölcseleti tanszakra.

Másik teológiai college (akadémia) Angliában, az „Unitárius Home Missionary College“ Manchester városban van. Ide is ösztöndíjra mehetnek a magyar unitárius teológusok. Az ösztöndíj élvezését 1906-ban Kiss Sándor kezdte meg. Azután élvezte Benczédi Pál. 1911-ben Sharpe Emilia kisasszony állandó alapítványt tett a nevezett manchesteri intézethez egy magyar unitárius papjelölt részére. Az ösztöndíj évi 170 font sterling (mintegy 2600 kor.)

Az amerikai Meadville School nevű teológiai intézet és a Harvard Egyetem teológiai fakultása is szívesen fogadja és segélyben is részesíti a magyar unitárius teológust.

Németországi egyetemre szóló alapítvány az *Ezerév emlékalapja*, melyet a magyar millennium alkalmából gyűjtött Ferencz József püspök úr. Az alap tőkéje 1909-ben 10494 K volt s életbe léptetését az E. Főtanács 21—1909. jk. sz. alatt azzal határozza meg, hogy a kamat együtöde a tőkéhez csatolandó, amíg eléri a 20.000 koronát. $\frac{4}{5}$ részéből két évenként segély adandó oly papjelöltnek, aki azért folyamodik s akit a Teol. Akadémia igazgató erre ajánl.

Ezt az alapítványt első ízben Zoltán Sándor, most homoródjánosfalvi lelkész élvezte.

A hittanhallgatók önképzése.

Az ifjúság önkéntes vállalkozása, munkára és önmivelésre szervezkedése az újabkori paedagogiai fölfogás szerint elsőrendű jelentőséggel bír. Ezt az unitárius lelkészi pályára készülő ifjak annyira átérezték, hogy már 1847—48-ban, midőn az intézet megalakult, ők is azonnal önképzőkört szerveztek s ahhoz hűségesen ragaszkodtak még akkor is, a mikor 6—7 csekély számra apadt a hallgatók száma. Az unitárius teológusok önképzőkörének igen szép múltja van. E múlt részletes ismertetését mellőzhetjük, mivel a kör 50 éves főnnállása alkalmával önálló kis könyvben kiadta múltja leírását.*

Az ifjúság jóra való hajlandóságát mutatja, hogy magának alapot tudott gyűjteni és ma már szép és érdekes kis könyvtára van. Becsületére válik az is, hogy alapítójának Murányi Farkas Sándornak a költeményeit kiadta.

A hazai protestáns teológiákkal több éven át élénk összeköttetést tartott fenn, az északamerikai meadville-i unitárius teológia ifjúságával is barátságos levelezést folytatott. Olvasóterme mutatja, hogy saját előljáróit és kitűnő férfait, a hazai jelesek megbecsüli, mert olvasó helyiségét arcképekkel feldiszipette. A szavalás, szónoklás, bírálat, irodalmi munkálkodás különböző ágai mindig jó művelőkre találtak önképző körében. Kebli lapja először Egyházi Lap, most „Jövendő“ címen sok jó dolgot rejteget.

E sok irányú munkásság haszna a gyakorlati életpályán számtalanszor észlelhető.

Munkásságukat főhatóságilag jóváhagyott szabály szerint egy teológiai tanár védnöksége alatt folytatják.

Alapítványok.

A Teológiai Akadémia fönntartására s illetőleg a teológiai oktatás elősegítésére néhány értékes és szép alapítványt bocsátottak a kegyes jöltevők a Magyarországi Unitárius Egyház rendelkezésére.

1. Kelemen Benő-atapítvány.

Az 1868. évi tordai háromszázados zsinat emlékére Kelemen Benő a nemesen gondolkozó férfi, alapítványt tett. 1869-ben kelt

* Kolozsvári unitárius Papnevelő Intézet önképző körének története a XIX-ik százban, 22 l. Irta : Barabás István.

alapító levelének 4-ik pontjában rendeli: Az Angliába küldendő ifju jelölt segélyezésére az egyház pénztárnoka kezéhez alapítványul 2000 f. földtehermentesítési kötvényt azzal tesz le, hogy annak kamatja fordítottassék a szükséghez képest a kijelölt ifju nyelvtanítására s a szükséges költségei fedezésére, mikor pedig jelölt nem lenne a kamat tőkésítették.“ Az alapítvány tőkéje 1915. végén 7336 K 28 f. volt.

2. *Richmond Anna tanszék-alapítvány.*

1875-ben Richmond Anna Amerikában Providenceben lakó kegyes szivü és nemes gondolkozású asszony, levélben fölkereste az E. K. Tanácsot, melyben azt írta: „Midön értesültem a kereszténység ügye iránti nemes buzgalmukról, amaz áldozatkészségről, melyel nevelő intézeteiket fenntartják és azon szabadelvü munkálkodásaikról, melyeket mindenféle nemzetbeli és vallásu honfitársaik közt folytatnak, mélyen megvoltam hatva s elhatároztam ötezer dollárt, az Egyesült Államok értéke szerint följánlani a kolozsvári unitárius kollegium javára. Ez összeg Amerikában lesz betéve s onnan lesz évenként elküldve 500 dollár aranyban, egy tanárnak fizetése fedezésére az említett összegből, mig az tarti“... „Az illető tanárt a Consistorium válassza meg, de az önök barátjának Paget urnak a jóváhagyásával, ki oly nagy szolgálatot tett 1857-ben, midön az önök szükségeit az angol és amerikai unitáriusokkal megismertette.“

A kedves alapítványozó továbbra is megtartotta érdeklődését, amit nagymértékben elősegített Fretwell János, aki hazánkat és viszonyainkat jól ismerte, s a Richmond családdal szoros összeköttetésben állott. 1883-ban midön Kovács János tanár meglátogatta az amerikai hitrokonainkat s a családnak vendége volt Richmond Anna asszony gyermekei, rokonai alapítványát néhai édes anyjuk, illetőleg nagynénjük emlékére kiegészítették tizezer dollárra „a kolozsvári főtanodánál egy hittan-tanári szék fenntartására *Richmond Anna tanári szék* nevezete alatt. A tizezer dollár összeg semmi körülmények között más célra ne használtassék, mint a fennebb megnevezett célra.“ Az alapítvány jövedelmét Boros György teológiai tanár fizetésére fordította az egyház. Az alapítvány tőkéje 1915. végén 55.134 K 30 f. volt.

3. *Simén Domokos könyvtár-alap.*

Az egyház a néhai jeles teológiai tanár, Simén Domokos, gazdag könyvtárát részben megvásárolta, részben Ürmössy Gyula tanártól a könyvtár gyarapítására 300 frt alapítványt kapott ajándékba azzal, hogy a könyvtár teológiai művekkel gyarapíttassék. Az alap 1915. végén 1200 K 28 f. volt.

4. *Channing—Priestley-alap.*

1883-ban az egyház Amerikába a saratogai konferenciára küldötte Kovács János igazgató tanár afiát, hogy az amerikai unitáriusok rokonszenvét és segélyeit megköszönje Kovács J. meglátogatta a nagyobb unitárius gyülekezeteket, előadásokat, beszédeket tartott egyházunkról és vallásunkról, mely alkalmakkor perselygyűjtésből igen szép összeg gyűlt be a *Channing és Priestley* teológiai tanszékekre, az amerikai titkár Grindal Regnolds jelentése szerint néhány ezer dollár. 1900-ban dr. Boros György, ki Bostonban az amerikai unitárius társulat 75 éves jubileumi tünnepején volt jelen, szintén küldött 5486 K 80 ft. Az alap 1915. év végén: 43.090 K 53 f.

5. *Mózes András könyvtár-alap.*

Mózes András kolozsvári lelkész és teológiai tanár emlékére halálakor tisztelői és barátai adományából gyűlt összeget az E. K. Tanács a teológiai könyvtár gyarapítására rendelte. Az alapítvány tőkéje 1915. végén 1088 K 16 f. volt.

Hadházy József és neje Kele Ida-alap.

Deésfalvi lelkész Hadházy Józsefet hivei és családja 41 évi szolgálata alkalmából megünnepelték és annak emlékére „gyermekvédnök, menyek és unokák a szülői szeretet hálás érzelmeitől indítva, abból az alkalomból, hogy a mi drága, édes jó anyánkkal, Kele Idával, ugyanakkor házasesetüknek 40-ik évfordulóját a jelen évvel, Isten kegyelméből megérhették, a Magyarországi Unitáriusok Kolozsvári Papnevelő Intézete (theologia akadémia) részére 400 K alapítványt teszünk.“

Az alapítvány kezelésével a papnevelő-intézet igazgatóságát bízták meg azzal, hogy az alap állásáról minden évben a Főtanács elébe rendes számadást adjon be s az alapról a tanév végén az „Értesítőben“ megemlékezzék. Az alapítvány 1915. végén 743 K 99 f. volt.

7. Sylvester György-alap.

A kolozsvári kollegiumban hittani tanszékre, 2000 K alapítványt tett a néhai jeles pap és tanár emlékére, leánya Koronka Antalné azzal, hogy a kamat egyötöde tőkésítették, négyötöde használtassék egy teológiai tanszék jövedelmére. Az alap tőkéje 1915. végén 2241 K 83 f.

8. Koronka Antal-alapot.

Ugyanarra a célra tette Koronka Antalné, néhai férje emlékére. Az alap 1915. végén 2241 K 83 f.

Göröngyös, de nem dicstelen pályára tekint vissza az Unitárius Teológiai Akadémia. A nehéz és lassu kezdet után legyen haladása fokozatos a tökéletesedésben és hasznosságban.

B162422